

Discriminerende werkloosheid

„The last to be hired and the first to be fired.” Met deze uitspraak duidt men wel de situatie aan op een groot deel van de arbeidsmarkt in de Verenigde Staten, waar werkloosheid relatief het zwaarst drukt op arbeiders die deel uitmaken van minderheidsgroepen, met name de negerbevolking. Dit komt voor de niet-blanke beroepsbevolking tot uiting zowel in een groter werkloosheidspercentage als in grotere cyclische schommelingen van dit percentage.

Er is evenwel een zekere nuancering aan te brengen in dit algemene beeld, als wij namelijk de werkloosheidspercentages voor afzonderlijke beroepsgroepen nagaan. Dan geven juist die groepen die relatief hoge percentages vertonen een disproportionele overbezetting door niet-blanken te zien; deze beroepsgroepen geven óók hoge werkloosheidscijfers te zien voor de relatief weinige blanken, hierin werkzaam. Het betreft hier dan veelal de beroepen die vóóronderstellen een geringe opleidings- of scholingsgraad, het meest voorkomende onder de niet-blanke bevolking, hetgeen uiteindelijk toch het gevolg is van jarenlange discriminatie. Een ondernemer die voor bepaalde hooggekwalificeerde functies in zijn bedrijf alleen maar blanken kan aantrekken omdat hij doodeenvoudig geen niet-blanken kan vinden die aan de objectieve beroeps-eisen voldoen, kan terecht menen dat hij geen discriminatie toepast; er is echter wel sprake van „discriminatie langs een omweg”, waaraan deze ondernemer evenals zijn collega die voor bepaalde laaggewaarderde vacatures alleen maar niet-blanken kan werven, *individueel* niets kan verhelpen. In een artikel in *The American Economic Review* analyseert Gilman de voor de verschillende beroepsgroepen geldende werkloosheidspercentages voor blank en niet-blank ¹⁾.

Wat nu Gilmans berekening betreft, hij geeft als gemiddelde werkloosheidspercentages voor de periode oktober 1953 - oktober 1961 9,8 voor niet-blanken en 4,8 voor blanken. Het verschil, ad 5 pCt., wordt in belangrijke mate veroorzaakt door de concentratie van een groot deel van de niet-blanke beroepsbevolking in de ongeschoolde of halfgeschoolde beroepsgroepen, die een relatief hoge werkloosheid vertonen. Van de bezetting van de belangrijkste dezer laatstgenoemde groepen blijkt namelijk slechts 35,7 pCt. uit blanken te bestaan.

Gaan wij de werkloosheidspercentages „verbijzonderen”, d.w.z. voor enkele van de belangrijkste beroepsgroepen afzonderlijk de werkloosheidspercentages berekenen voor

¹⁾ Harry J. Gilman: „Economic discrimination and unemployment”, *The American Economic Review*, vol. LV, december 1965, blz. 1077-1096.

niet-blank en blank, dan krijgen wij voor elk dezer groepen de hiernavolgende saldopercentages, het verschil dus tussen de werkloosheidscijfers voor niet-blank en blank (ook weer het gemiddelde voor de periode oktober 1953 - oktober 1961):

beoefenaren van de vrije en/of academische beroepen ..	1,9 pCt.
managers en eigenaars (excl. boerderijen)	1,4 pCt.
administratief personeel, kantoorpersoneel e.d.	3,8 pCt.
verkopers, vertegenwoordigers	3,9 pCt.
hooggeschoolde handarbeiders, bazen e.d.	5,3 pCt.
geoevende fabrieksarbeiders	3,6 pCt.
huishoudelijk personeel	-0,5 pCt.
bedienend personeel (excl. huishoudelijk personeel)	3,7 pCt.
boerenknechts en voorlieden	1,9 pCt.
ongeschoolde arbeiders (excl. boerderijen en mijnen) ...	2,4 pCt.

Het saldopercentage heeft de neiging geringer te zijn voor de ongeschoolde of halfgeschoolde dan voor de geschoolde en „witte boorden”-beroepsgroepen. Bovenaan de schaal, bij de hooggekwalificeerde beroepen, worden de verschillen ook weer kleiner. Volgens Gilmans berekening wordt het verschil tussen blank en niet-blank in het totale werkloosheidspercentage in de periode oktober 1953 - oktober 1961 voor 38,5 pCt. verklaard door de disproportionele bezetting van deze belangrijkste beroepsgroepen.

Binnen elk van deze groepen heeft blank gemiddeld een hoger niveau qua opleiding en vakkennis. De conclusie ligt voor de hand dat het, over vrijwel de gehele linie positieve, saldopercentage werkloosheid voor een deel wordt veroorzaakt door verschillen in opleidingsniveau.

Gaan wij de hierboven genoemde beroepsgroepen weer in diverse subgroepen onderverdelen, dan blijken ook binnen elk van deze categorieën verschillen te bestaan in bezettingsgraad en opleidingsniveau, d.w.z. dat de niet-blanken weer geconcentreerd zijn in die beroepen die een relatief lagere scholing vóóronderstellen en relatief hogere werkloosheidspercentages vertonen.

Gilmans berekening leidt tot de conclusie dat ongeveer de helft van het saldopercentage werkloosheid op rekening komt van wat wij dan noemden de „discriminatie langs een omweg”. Regionaal blijkt er nog een belangrijk verschil te zijn. In de zuidelijke staten is het saldopercentage klein of zelfs negatief aan beide einden van de „scholings-schaal”, maar aanzienlijk hoog voor de groepen die ongeveer halverwege zitten. In de noordelijke staten neemt het verschil af naarmate de scholingsgraad toeneemt.

De wens die ten grondslag ligt aan het „we shall overcome” zal, gezien de nog grote verschillen in de werkloosheidspercentages, op het punt van de werkgelegenheid wel niet in de nabije toekomst worden gerealiseerd.

dR

INHOUD

Blz.		Blz.
263	Discriminerende werkloosheid	
264	De ontwikkeling van de inkomensverdeling in Nederland 1919-1960, door Dr. A. de Waal	
268	Menselijke problemen bij fusie, door Ir. N. R. A. Krekel en Drs. T. G. van der Woerd	
271	Klaarheid in haventarieven, door Drs. H. de Roo met een naschrift van J. Hasper	
	Huisvrouwen en loonadministratie, door J. W. van Oost	275
	Boekbespreking:	
	P. Bairook, T. Deldycke, J. Limbor en G. Vandenaabeele: <i>L'économie belge et internationale 1965</i> , bespr. door F. van der Vorst	276
	Geld- en kapitaalmarkt, door Prof. Dr. C. D. Jongman	277

De ongelijkmatigheid in de verdeling der persoonlijke inkomens wordt veelal uitgedrukt door middel van de zgn. constante van Pareto. Aangezien deze constante een wat geheimzinnige grootte is, waaraan moeilijk een concrete inhoud is te geven, wordt de aandacht gevestigd op een andere methode voor de beschrijving van de inkomensverdeling en de veranderingen daarin. De mate waarin de inkomensverdeling, vóór belastingaftrek, gelijkmatiger is geworden, werd met behulp van deze methode onderzocht voor de periode 1919-1930 en voor de periode 1950-1960. De conclusie is dat in beide perioden de verdeling gelijkmatiger werd, waarbij de indruk ontstaat dat in eerstgenoemde periode voornamelijk de tegenstelling tussen de uitersten van de verdeling verminderde en dat in laatstgenoemde periode ook de „middengroep” ten behoeve van de laagste inkomens een „bijdrage” heeft moeten leveren.

De ontwikkeling van de inkomensverdeling in Nederland 1919-1960

Inleiding.

Nà de tweede wereldoorlog is de inkomensverdeling herhaaldelijk ter sprake geweest, onder meer in discussies over de verdeling van de in deze periode opgetreden stijging van het nationaal inkomen. Er zijn in Nederland altijd nog omvangrijke groepen van personen, die zich in verhouding tot de rest van de bevolking met een gering inkomen tevreden moeten stellen, zodat er vanuit sociaal oogpunt bezien alle aanleiding bestaat om aan de inkomensverdeling veel aandacht te besteden. Ook meer economisch gezien is de verdeling der inkomens interessant. De totale consumptie zal namelijk bij inkomensnivellering de neiging hebben toe te nemen, aangezien van de hogere inkomens in het algemeen een kleiner gedeelte wordt geconsumeerd dan van de lagere inkomens.

Voor de beoordeling van de markt voor bepaalde produkten kan dit van veel belang zijn. Hierbij valt te denken aan produkten, die nog niet behoren tot de „massaconsumptie” van onze tijd, terwijl zij daar toch stellig voor in aanmerking komen. Als voorbeeld zou de telefoonaansluiting kunnen worden genoemd. Men mag verwachten dat, indien het inkomen van de bevolking in de lagere inkomensklassen toeneemt, de telefoon ook in die bevolkingslagen meer zal inburgeren en aangezien tot deze lagere inkomensklassen veel inkomenstrekkers behoren, zal de telefoonaansluiting in dat geval voorwerp van massaconsumptie kunnen worden.

Met het oog op de hierboven heel summier aangestipte sociale en economische betekenis van de inkomensverdeling zal in hetgeen volgt worden beschreven hoe genoemde verdeling zich sinds 1919 heeft ontwikkeld.

Beschrijving van de gevolgde methode.

De verdeling van het totale persoonlijke inkomen ¹⁾ over de verschillende inkomenstrekkers wordt de inkomensverdeling genoemd. Zij wordt dus in wezen gevormd door de afzonderlijke inkomens van alle inkomenstrekkers en bestaat voor Nederland derhalve uit enkele miljoenen inkomens. Het spreekt vanzelf dat voor een analyse een

¹⁾ De hier bedoelde inkomensverdeling beperkt zich tot de inkomens van natuurlijke personen vóór aftrek van belastingen. De verdeling der inkomens ná aftrek van belastingen is als gevolg van de progressie in de belastingheffing uiteraard minder ongelijkmatig.

dergelijke cijfermassa moeilijk te hanteren is. Een globale indruk van de verdeling kan echter worden verkregen door de inkomenstrekkers te groeperen in enkele inkomensklassen. De bezetting van de klassen geeft dan de inkomensverdeling schematisch weer. In tabel 1 is een dergelijke verdeling gegeven voor het jaar 1960. Duidelijk blijkt dat de verdeling zeer ongelijkmatig is. Men kan zien dat ca. 17 pCt. van de inkomenstrekkers tezamen slechts 3,3 pCt. van het totale inkomen ontvangen en dat aan de andere kant 0,4 pCt. van de inkomenstrekkers bijna 6 pCt. van het totale inkomen genieten.

Hierbij moet in aanmerking worden genomen dat de twee groepen inkomenstrekkers niet geheel vergelijkbaar zijn. In de groep met lage inkomens bevinden zich veel jonge mensen en voorts gehuwde vrouwen en anderen met een gedeeltelijke dagtaak, ouden van dagen met geen ander inkomen dan hun A.O.W.-uitkering, studerende die een beurs ontvangen enz.

TABEL 1. *Inkomensverdeling 1960*
(in procenten)

Inkomensklasse	Aantal	Inkomen
< f. 2.000	17,0	3,3
f. 2.000 < f. 4.000	22,1	10,5
f. 4.000 < f. 6.000	27,8	23,5
f. 6.000 < f. 8.000	16,8	19,7
f. 8.000 < f. 15.000	12,1	21,6
f. 15.000 < f. 50.000	3,6	15,5
f. 50.000 < f. 100.000	0,3	3,4
f. 100.000 en meer	0,1	2,4
Totaal	100	100

Bron: Belastingstatistiek.

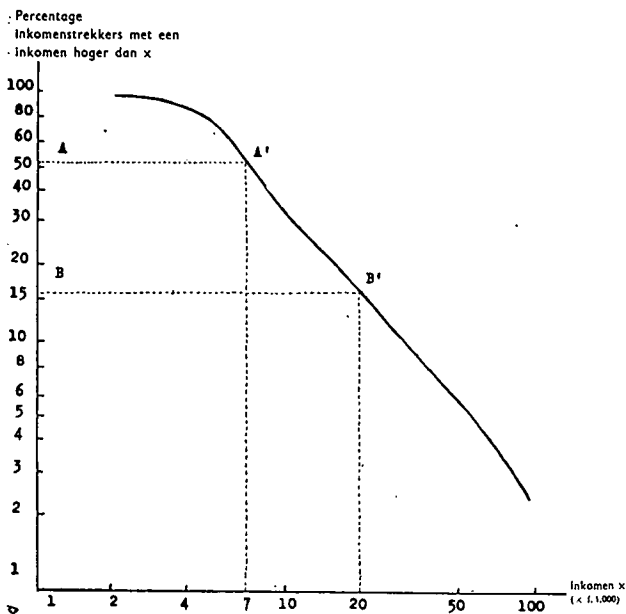
De tabelvorm is als zodanig minder geschikt om de ontwikkeling van de inkomens over een langere periode voor te stellen. Het is evenwel mogelijk van de inkomensverdeling een grafische voorstelling te maken, die resulteert in één enkele vrijwel rechte lijn. Het is namelijk een empirisch feit dat er bij benadering een rechte lijn ontstaat, indien men in een dubbel-logaritmisch diagram op de ene as uitzet het aantal inkomenstrekkers, dat een inkomen geniet groter dan x gulden, op de andere as datzelfde inkomen x en vervolgens de betreffende punten met elkander verbindt.

Voor 1960 ziet de bedoelde grafiek er uit als figuur 1. De helling van de ingetekende lijn geldt als een maatstaf

voor de gelijkmatigheid in de verdeling van de inkomens. Men kan zich dit gemakkelijk indenken als men zich realiseert dat, indien de middenklassen van de inkomensverdeling relatief zwaar bezet zijn, de lijn steil zal dalen. De omvang van de klasse f. 7.000 tot f. 20.000 kan in de grafiek worden afgelezen als de afstand tussen de punten A en B op de verticale as. Bij zwaardere bezetting van deze klasse zullen de punten A en B verder uit elkaar liggen en zal de lijn A'B' steiler verlopen.

FIGUUR 1.

*Inkomensverdeling 1960
(Pareto-grafiek)*

Deze zgn. Pareto-voorstelling van de inkomensverdeling levert dus één cijfer op voor de spreiding in de verdeling der inkomens, nl. de helling van de Pareto-lijn. Dit lijkt zeer fraai, doch men moet hierbij wel bedenken dat de veronderstelde rechte lijn slechts een benadering is van de werkelijke, die in feite vrij sterk afwijkt voor de relatief zwaar bezette lagere inkomensklassen. Bovendien is de hellingscoëfficiënt (de constante van Pareto) een tamelijk geheimzinnige grootheid. Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft becijferd dat de hellingscoëfficiënt in de periode 1950 tot 1960 gestegen is van 1,97 tot 2,17. Hieruit blijkt, aldus concludeert genoemd bureau, „dat de inkomens van 1950 tot 1960 duidelijk een minder ongelijkmatige verdeling hebben bereikt”³⁾.

De sociaal geïnteresseerde zal met deze conclusie allerm minst tevreden gesteld zijn. Hij zal willen weten in hoeverre de relatieve inkomenspositie van hen, die behoren tot de lagere inkomensklassen, in concreto, d.w.z. in guldens uitgedrukt, is verbeterd. Daarom zal in hetgeen volgt een voorstellingswijze worden ontwikkeld die wat meer concreet inlicht over de inkomensontwikkelingen van de verschillende welvaartslagen van de bevolking. Zij zal worden toegepast op de inkomens van inkomensstrekkers zoals die blijken uit de belastingstatistieken. Op analoge wijze kan de methode echter worden gehanteerd voor een analyse van de

³⁾ Maandschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek, september 1964, blz. 889.

besteedbare inkomens³⁾ of de gezinsinkomens⁴⁾ die van sociaal standpunt beschouwd stellig belangrijker zijn, maar waarvan historisch cijfermateriaal minder ruim voorhanden is.

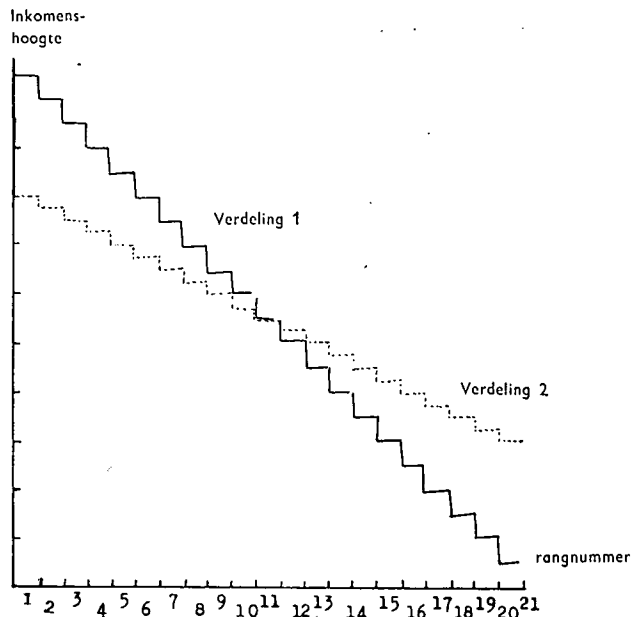
Onbesproken zal blijven het verloop van de zgn. loonlijn, d.i. de inkomensverhouding tussen bijv. bode, hoofdcommies, administrateur, secretaris-generaal. Een vlakkere loonlijn levert, ceteris paribus, een gelijkmatiger inkomensverdeling op, maar omgekeerd kan uit een gelijkmatiger inkomensverdeling niet geconcludeerd worden tot een vlakke loonlijn⁵⁾.

Allereerst is nu noodzakelijk dat exact omschreven wordt wat bedoeld is met „relatieve inkomenspositie”. Men zou de relatieve positie van een inkomensstrekkers kunnen definiëren als zijn rangnummer in de reeks van de naar het inkomen gerangschikte inkomensstrekkers. Dan volgt dat in de relatieve inkomenspositie van een inkomensstrekkers geen wijziging is gekomen indien zijn rangnummer in de reeks niet verandert. Dit nu is onaanvaardbaar, want als het rangnummer niet verandert kunnen de inkomensverschillen tussen de opeenvolgende rangnummers wel degelijk veranderd zijn. De gegeven definitie van relatieve inkomenspositie neemt deze verschillen niet in aanmerking. In feite is dit dus een achteruitgang t.o.v. de Pareto-benadering.

Met behulp van figuur 2 kan het begrip relatieve inkomenspositie duidelijk voor ogen worden gesteld. Deze figuur is een grafische voorstelling van een tweetal inkomensverdelingen. Beide verdelingen hebben hetzelfde gemiddelde inkomen en het rangnummer van de inkomensstrekkers is eveneens dezelfde. De ongelijkmatigheid in de verdeling der inkomens loopt daarentegen sterk uiteen en ook de relatieve inkomenspositie van de inkomensstrekkers is verschillend.

FIGUUR 2.

*Twee inkomensverdelingen
van 21 personen*

³⁾ Inkomensverdeling 1959 en vermogensverdeling 1960, C.B.S., 1963.

⁴⁾ „De verdeling van de gezinsinkomens in Nederland in de jaren 1949 en 1954”, Statistische en Econometrische Onderzoekingen 1956, 4e kw., blz. 157 e.v.

⁵⁾ „Redelijke inkomensverdeling: kaste, markt of beleid?” door Dr. W. Drees, blz. 23, Gidorverslag no. 69, 28 oktober 1964.

Uit figuur 2 blijkt duidelijk dat in verdeling 2 t.o.v. verdeling 1 de relatieve inkomenspositie van de nummers 1 t/m 10 slechter is, voor nummer 11 gelijk en voor de overige rangnummers beter is. Hoewel de procedure van het geven van rangnummers ons dus niet inlichten kan over de veranderingen in de inkomensverdeling, blijkt uit figuur 2 dat de inkomensontwikkeling, die behoort bij een bepaald rangnummer, dit wel kan doen. Daarbij ondervindt het geen bezwaar dat in de realiteit een inkomenstrekker niet steeds hetzelfde rangnummer heeft.

De individuele verandering van rangnummer, hoe gewichtig ook voor de personen in kwestie, heeft thans niet onze belangstelling, aangezien niet aan de orde is de verandering der individuele inkomens maar de ontwikkeling van de „verdeling” van het inkomen. Met andere woorden, voor een beschrijving van de veranderingen in de verdeling is het noodzakelijk de inkomensontwikkelingen te kennen, die behoren bij de verschillende rangnummers.

Het statistische materiaal, dat ontleend is aan de belastingstatistiek, geeft echter geen afzonderlijke inkomens, zodat rangnummers niet kunnen worden toegekend. Maar ook al zou dat mogelijk geweest zijn, dan is er de complicatie dat het aantal inkomensstrekkers verandert als gevolg van de bevolkingsaanwas. Een eventueel rangnummer geeft dan niet meer zuiver de relatieve plaats weer. Het zal dus moeten worden vervangen door een ander begrip, dat indicatief is voor de plaats in de reeks van de naar het inkomen gerangschikte inkomensstrekkers. Dit nieuwe begrip is het begrip rang. Onder de rang van een inkomenstrekker zou men kunnen verstaan het percentage van het totaal aantal inkomensstrekkers dat een inkomen geniet gelijk aan of groter dan dat van hemzelf.

Bij praktische toepassing ondervindt dit begrip nog bezwaren omdat het totaal aantal inkomensstrekkers in de belastingstatistiek betrekkelijk willekeurig verandert als gevolg van wijzigingen in de belastingwetgeving. Aan dit bezwaar kan voor een belangrijk deel worden tegemoet gekomen door de rang te berekenen als een percentage van de totale bevolking. In hetgeen volgt zal dus onder de rang van een inkomenstrekker worden verstaan het percentage van de totale bevolking dat een inkomen geniet gelijk aan of groter dan dat van hemzelf.

De ontwikkeling van het inkomen behorende bij een bepaalde rang kan worden beschouwd als zijnde representatief voor de ontwikkeling van de relatieve positie van een groep inkomensstrekkers op een bepaald inkomensniveau (figuur 2). Nadat deze inkomens zijn gecorrigeerd voor de algemene gemiddelde stijging der inkomens geven zij een beeld van de opgetreden veranderingen in de verdeling. De genoemde inkomensontwikkelingen, die voor een aantal rangen werden bepaald over de periode 1919-1960, zullen hieronder worden besproken.

Uitkomsten en conclusies.

Periode 1919-1939.

Er bestaan belangrijke verschillen in de criteria, die door de belastingdienst werden gehanteerd in de periode 1919-1939 en in de periode 1950-1960. Daarom zullen deze perioden eerst afzonderlijk worden behandeld.

(I. M.)

VOOR ADVERTENTIES EN RECLAME IN HET BUITENLAND

INTERNATIONAAL ADVERTENTIE BUREAU **BOLIJN**

KONINGSPLEIN 12-14 - AMSTERDAM - TEL 24761

Internationaal beleggingsfonds
in Aardgaswaarden

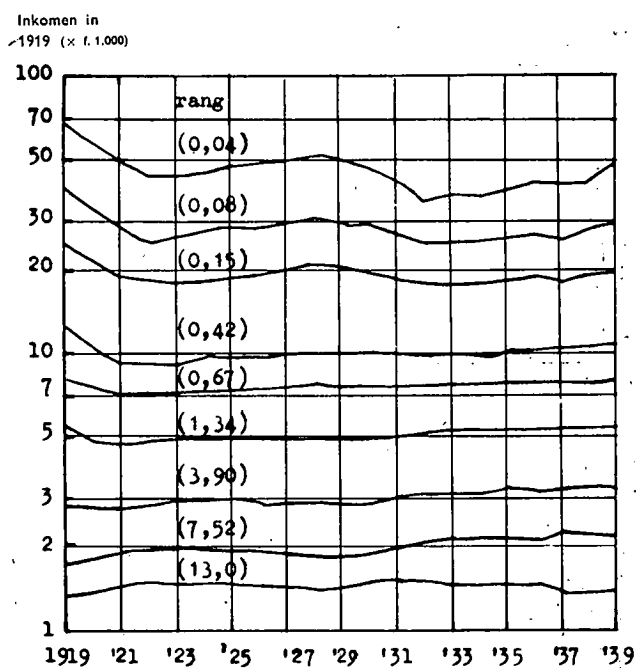
INTERGAS

Participaties dagelijks ter beurse verhandelbaar
via uw bankier of commissionair.

(I. M.)

FIGUUR 3.

Ontwikkeling van het inkomen van enkele rangen (gecorrigeerd voor de gemiddelde stijging der inkomens) 1919-1939

Figuur 3 brengt voor enkele inkomensniveaus de ontwikkeling in beeld over de periode 1919-1939⁶⁾.

De inkomensontwikkelingen van de hogere niveaus vertonen een duidelijke golfbeweging. Blijkbaar heeft de conjunctuur meer invloed gehad op de ontwikkeling van de hogere inkomens dan op die van de lagere inkomens. Indien de jaren 1919 en 1939 — die in conjunctureel opzicht enige gelijkenis vertonen — met elkaar worden vergeleken (zie tabel 2) dan blijkt dat de relatieve inkomenspositie van de personen met de hoogste inkomens sterk is achteruit gegaan. Hun inkomen is ten opzichte van het jaar van uitgang met ca. 30 pCt. gedaald, wat op een niveau van

⁶⁾ De cijfers van deze figuur zijn gedeeltelijk ontleend aan een artikel in „De Nederlandse Conjunctuur”, mei 1937, van Jhr. Ir. M. J. de Bosch Kemper, die een soortgelijke methode hanteerde.

f. 70.000 een bedrag van f. 20.000 vertegenwoordigt. De lage inkomens daarentegen zijn wat ingelopen, indien men althans het laagste inkomensniveau (f. 1.400) buiten beschouwing laat. De uitkomsten op dit niveau zijn beïnvloed door wijzigingen in de belastingwetgeving ⁷⁾. Globaal kan men zeggen dat het inkomensniveau f. 1.800 met 18 pCt. is verhoogd, d.i. met f. 325.

TABEL 2.

*Ontwikkeling van het inkomen van enkele rangen
(gecorrigeerd voor de gemiddelde stijging der inkomens)
1919-1939*

Rang	Inkomen in 1919 (gld.)	1919	1939
13,0	1.400	100	99
7,52	1.800	100	118
3,40	2.800	100	112
1,34	5.400	100	100
0,67	8.000	100	100
0,42	11.000	100	93
0,15	25.000	100	80
0,08	40.000	100	75
0,04	70.000	100	67

Periode 1950-1960.

In deze periode is de ontwikkeling zeer geleidelijk verlopen, zoals uit de cijfers in tabel 3 blijkt.

TABEL 3.

*Ontwikkeling van de inkomens van enkele rangen
(gecorrigeerd voor de gemiddelde stijging der inkomens)
1950-1960*

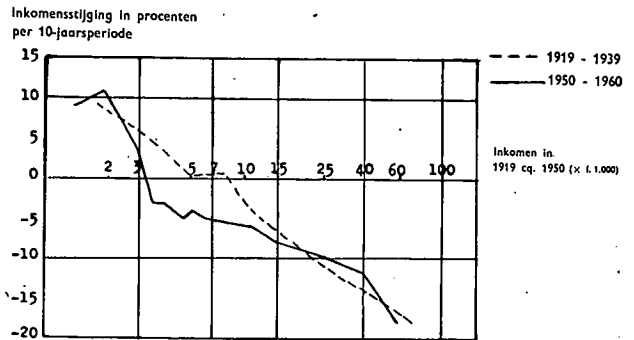
Rang	Inkomen in 1950 (gld.)	1950	1952	1953	1954	1955	1957	1958	1959	1960
28,00	1.400	100	97	97	108	107	112	108	109	109
23,50	2.000	100	100	98	103	103	107	106	107	111
13,50	3.000	100	102	102	100	100	101	101	100	103
9,80	3.500	100	103	102	99	100	101	100	100	97
7,00	4.000	100	101	103	100	101	100	100	99	97
4,60	5.000	100	99	100	100	99	97	98	97	95
3,60	5.500	100	100	102	98	99	97	99	98	96
2,50	6.500	100	98	100	98	98	98	99	97	95
2,10	7.000	100	99	100	97	97	96	97	96	95
0,89	11.000	100	99	99	98	96	95	94	95	94
0,50	15.000	100	99	98	95	96	92	93	94	92
0,08	40.000	100	98	97	92	89	88	85	86	88
0,04	60.000	100	96	92	88	86	82	79	80	82

Overziét men de gehele periode en vergelijkt men 1950 met 1960, dan blijkt ook in dit tijdvak inkomensnivellering te zijn opgetreden. Er is echter een duidelijk verschil tussen de perioden 1919-1939 en 1950-1960. Dit moge blijken uit figuur 4.

⁷⁾ „Enkele berekeningen over het Nationale Inkomen van Nederland 1921-1937”, speciale onderzoeken van „De Nederlandse Conjunctuur”, no. 2, oktober 1939.

FIGUUR 4.

*Inkomensnivellering
1919-1960*

In deze figuur zijn de bedoelde veranderingen van het inkomen in beeld gebracht. Geconcludeerd kan worden dat de nivellering van 1919 tot 1939 een ander beeld vertoont dan in de periode 1950 tot 1960. De figuur doet zien dat de lagere inkomens in de jaren 1919-1939 een relatieve verbetering hebben ondergaan van ca. 7 pCt., de hoogste inkomens daarentegen zijn ca. 15 pCt. achteruitgegaan, terwijl de middelhoge inkomens hun positie vrijwel hebben behouden. Hieruit blijkt dat de ontwikkeling in de periode 1919-1939 ertoe heeft geleid dat de uitersten dichter bij elkander zijn gekomen met behoud van een zekere mate van differentiatie in de middengroepen. Hierbij moet echter worden bedacht dat de conclusie slechts geldt voor de „geregistreerde” inkomensverdeling en niet van toepassing is op de in sociaal opzicht zo belangrijke groep met de laagste inkomens, die namelijk in de inkomensverdeling over deze periode in onvoldoende mate tot uitdrukking komen ⁸⁾.

In de periode 1950-1960 hebben ook de middelhoge inkomens hun „bijdrage” tot de nivellering geleverd: niet slechts de uitersten werden in deze jaren naar elkander toegebracht, maar de inkomensdifferentiatie nam over de gehele linie af. Geconcludeerd kan worden dat de naoorlogse periode, die gekenmerkt is door een bewuste overheidsbemoeiing met de inkomensverdeling en een toenemende invloed van de vakbeweging op de loonvorming, een nivellering heeft opgeleverd die méér dan in de vóóroorlogse periode een algemene vermindering van de inkomensverschillen teweeg heeft gebracht.

⁸⁾ 's-Gravenhage.

Dr. A. DE WAAL.

⁸⁾ Aan de hand van tabel 16 op blz. 30 in „De Nederlandse Conjunctuur”, oktober 1939, kan men berekenen dat in genoemd tijdvak 25 tot 40 pCt. van het persoonlijk inkomen niet in de belastingstatistiek tot uitdrukking kwam, voornamelijk als gevolg van het feit dat inkomens beneden de belastinggrens lagen.

(I. M.)

BELEG INTERNATIONAAL

BELEG INTERNATIONAAL

BELEG IN **Interunie**

BELEG INTERNATIONAAL

BELEG INTERNATIONAAL

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

De grootste fusieproblemen in het menselijk vlak worden veroorzaakt door de plotselinge schaalvergroting en de noodzaak bestaande loyaliteiten en bindingen te verleggen naar andere mensen, methoden en doeleinden. De schrijvers ontkennen dat fusies de bestaanszekerheid van de betrokken arbeiders aantasten, maar geloven dat er wel aanleiding is om goede regelingen te treffen voor omscholing, overplaatsingen en overgang naar ploegenarbeid, omdat de noodzaak hiertoe zich bij veel fusies voordoet. Zij bepleiten een strikte beperking van veranderingen bij fusie tot die bedrijfsdelen, waar integratie of specialisatie duidelijk voordelen biedt; zij zien grote voordelen in een plan voor deze veranderingen, dat snel na de fusie gereed is, ieders aandeel daarin duidelijk aangeeft en aan alle niveaus van de organisatie met zorg wordt uiteengezet.

Menselijke problemen bij fusie

Fusie.

Fusie is een vorm van samenwerking, waarbij *alle* partners hun zelfstandigheid opgeven om vervolgens tezamen vorm te geven aan de doeleinden en de realisatie van de samenwerking. Bij fusie is het creëren van een nieuw, allesomvattend beleid de eerste en belangrijkste opgave. Het formele fusiebesluit draagt hiertoe weinig bij; dit scheidt alleen maar een leegte, een plaatsruimte voor een nieuw beleid. Het vullen van die leegte met een allesomvattende visie op de doeleinden en op de realisatie van die doeleinden — want dat is beleid — en het tegelijkertijd bereiken dat de ondernemingen naar die visie gaan werken, vormt pas het eigenlijke fusieproces ¹⁾. Fusie betekent ook versnelde verandering. Men zou zelfs kunnen spreken van een revolutie, want het fusieproces heeft meer dan één punt van overeenkomst met een staatkundige omwenteling:

1. Er is behoefte aan een zelfbewust leiderschap met een visie, een ideaal. Het is anders niet mogelijk alle heterogene krachten in één richting te stuwen.

2. Er is een tijdelijke noodzaak tot een strakkere hiërarchie: anders dan in een normale situatie moeten veel initiatieven vanuit het nieuwe centrale beleid worden doorgezet en geeft het werk van alledag weinig richting aan wat gedaan moet worden.

3. Er moeten praktische experimenten worden opgezet langs nieuwe wegen: anders blijven de resultaten te lang uit.

4. Conservatieve elementen moeten uit de topleiding geweerd worden: onder een conservatieve leiding verandert er niets, behalve dat de zelfstandigheid van de partners verloren gaat.

Maar fusie is wel een revolutie die zorgvuldig gepland moet worden:

1. Verandering en integratie moet men beperken tot die functies waar de fusie commercieel, technologisch of in produktontwikkeling nieuwe mogelijkheden opent en dan alleen nadat een duidelijk doel is gesteld.

2. In de bedrijven moet het dagelijks werk met verdubbelde kracht worden voortgezet; vooral daar, waar niets hoeft te veranderen, is conservatisme in de goede zin meer waard dan zinloze vernieuwingsdrift.

¹⁾ Het fusieproces alsmede het verschil tussen fusie en overname worden uitvoerig behandeld in Krekel-Van der Woerd-Wouterse: „Ontwikkeling — Samenwerking — Fusie”, Samsom 1965.

3. De beste van deze krachten moeten gemobiliseerd worden om stelselmatig de aanvallen van de concurrentie, die iedere fusie oproept, af te weren.

De conclusie is dat er evenwicht moet heersen in het fusieproces: in de partnerbedrijven zijn enerzijds sectoren, waar vernieuwing en integratie de groei op langere termijn zeker stellen en anderzijds sectoren waar hard doorzetten veiligheid geeft in de gevaarlijke periode direct na de fusie. Als dit evenwicht er niet is, mislukt de fusie.

Menselijke problemen.

Menselijke problemen zijn nooit groter dan bij mislukking van de fusie: ontslagen op grote schaal, bij de leiding strijd om de schuldvraag en als ergste het gevoel dat een persoonlijk falen deze ellende heeft veroorzaakt. Doch ook een geslaagd fusieproces laat de betrokkenen niet onberoerd. De grondoorzaak van de menselijke problemen bij een goede fusie zetelt in verschillen in karakter en mentaliteit van de bedrijven en dientengevolge in verschillen in denken, optreden en handelen van de werknemers in de bedrijven. Zoals uit de formulering al blijkt, zijn dit zelden bewust beleefde verschillen. Het zijn eigenschappen (opvattingen, dogma's, houdingen, gedragingen) van het bedrijf, vaak gegroeid in een bestaan dat meer generaties dekt. Deze eigenschappen worden tot indoctrinaties van de werkers in het bedrijf, die beginnen bij de selectie (van hoog tot laag) en versterkt worden gedurende het dienstverband. De verschillen gelden sterker naarmate men dichterbij de top zijn arbeid uitoefent; zij zijn echter eveneens helder waarneembaar bij de reeds langer aan het bedrijf verbonden arbeider in de fabriek. De verschillen blijken niet in het overleg; de vrij sterke wil tot samenwerken overschaduwde dan de mentaliteit ten aanzien van concrete problemen. Zij blijken pas achteraf, als men daadwerkelijk gemeenschappelijk beslissingen moet nemen.

Het benaderen van menselijke problemen bij fusies blijkt nu — ook al erkennen wij de feitelijkheid van deze verschillen — vanuit dit gezichtspunt weinig positief bruikbaar op te leveren. Hoogstens vormt de erkenning van dit feit een argument in het vooroverleg: bij zeer uiteenlopende karakters wordt de fusie ontraden. Meestal echter is dit niet het geval. Immers, hoe moeilijk is het karakters te definiëren, laat staan een voorspelling te doen ten aanzien van het al

dan niet succesvol samengaan. Als het fusie-overleg dan tot resultaat leidt, rijst de vraag, hoe men de menselijke problemen, die na de formele fusie blijken, tot redelijke proporties kan terugbrengen. Wij denken ons dan van de wellicht wat filosofische of psychologische wijze van beschouwen van een bedrijf af te wenden en ons te richten op de feiten.

Een reeks gevallen overziende, komen wij tot de conclusie dat twee concrete oorzaken dikwijls grote persoonlijke problemen scheppen:

1. De noodzaak loyaliteiten en bindingen te verleggen.

2. De noodzaak te denken in een nieuw en groter geheel; op een grotere schaal.

Loyaliteiten en bindingen aan mensen en bedrijven komen in het fusieproces onder grote druk te staan:

1. Op alle niveaus, maar vooral in de top, krijgen veel mensen andere chefs.

2. Op veel momenten moet men kiezen voor mensen, voor zaken en voor methoden die men nog nauwelijks kent, die een jarenlange gewenning doorbreken en die men kort tevoren misschien nog ver van zich afgeworpen heeft.

3. Omwille van de eenheid van beleid moet men werken onder een visie, die in het beste geval nog maar voor een deel overeenkomt met de beleidslijnen die men jarenlang gevolgd heeft en waarvan de juistheid nog niet door resultaten bevestigd is.

In zo'n werksituatie hebben veel mensen het moeilijk: met zichzelf en met hun omgeving. Wegnemen kan men deze moeilijkheden niet, maar wel verlichten:

1. Door een personeelsbeleid dat wij het beste kunnen omschrijven als serieus en fatsoenlijk.

2. Door een duidelijk, centraal beleid, berustend op een overtuigende visie, scherp te formuleren, met zorg aan alle personeelsleden over te dragen en zonder transigeren uit te voeren.

Schaalvergroting in het denken is al evenzeer een moeilijke opgave; het welslagen van het fusieproces hangt er echter van af:

1. In het nieuwe beleid moet niet alleen het nieuwe probleem van coördinatie van grote zelfstandige bedrijven worden opgelost; geheel nieuwe aspecten aan de bedrijfsvoering worden actueel ²⁾: op het niveau van de opleiding wordt onbarmhartig snel duidelijk wie deze problemen wel en niet aankan.

2. Het geheel is moeilijk te overzien; bij zaken die vroeger op zichzelf afgehandeld konden worden is nu toetsing aan een concernbeleid nodig, soms zelfs formeel door een verplichte raadpleging van de nieuwe top. Het eerste is voor velen al moeilijk, het tweede dikwijls zelfs irritant.

3. Omdat de beslissingen een langere weg gaan, moeten zij sneller voorbereid en sneller genomen worden, anders loopt het tempo terug; deze snelheid brengt niet iedereen op.

²⁾ Bijv. nieuwe gemechaniseerde outillage; loonoverleg; gestegen marktaandeel; prijsleadership enz.

4. Niet alleen eisen alle bestaande functies en specialisaties een bredere praktische kennis en tegelijk een hoger abstractieniveau, maar er ontstaan ook nog nieuwe functies en specialisaties uit vroeger meer omvattende, maar minder diepgaande, taken; op veel posten zullen mensen falen in de beantwoording aan deze eisen; elders zal men zich moeten onderschikken in een nieuwe hiërarchie binnen nauwere grenzen van vrijheid.

5. Veel werkzaamheden worden massaler en krijgen toch minder aandacht; wie deze werkzaamheden uitvoert moet meer doen met minder toezicht, een verandering waar niet iedereen tegen opgewassen is.

Het is bijna niet te voorkomen dat sommigen het tegen de zware eisen van de schaalvergroting afleggen. Met enkele maatregelen is echter wel veel steun te bieden:

1. De beleidsvisie is voor alle personeelsleden te vertalen in een reeks concrete, gekwantificeerde en getemporeerde doelstellingen ³⁾.

2. Deze doelstellingen kunnen als evenzovele taken gesteld worden; dit werkt beter dan het stellen van taken als vaste bevoegdheden en verantwoordelijkheden ³⁾.

3. Functies of bedrijfsonderdelen die in het nieuwe beleid geen plaats hebben en storen door de aandacht die ze tot in details vragen, moeten zonder aarzelen opgeheven, uitbesteed, gesloten of verkocht worden.

Specifieke problemen op elk niveau van de organisatie.

Als men de menselijke problemen in het fusieproces niet vanuit hoofdoorzaken, maar per niveau in de organisatie beschouwt, komen voor een deel dezelfde, maar ook nog andere moeilijkheden naar boven.

Op *directieniveau* blijft geen enkele taak geheel dezelfde. Het werkelijk algemene directiebeleid komt in de praktijk vroeger of later altijd bij een groep van hoogstens drie mensen te liggen. Ook de omweg van een grote raad van bestuur met alle partner-directeuren leidt de facto tot geen ander resultaat, zij het dikwijls met meer pijn. Worden de twee of drie topmannen bedreigd door falen in de eensgezinde vorming of de overdracht van hun beleid, de overige directeuren staan voor de moeilijke opgave zich te specialiseren in een sector of aspect van de bedrijfsvoering en zich daarbij te richten naar de nieuwe beleidsvisie. Deze specialisatie geeft niettemin dikwijls — ook in het menselijk vlak — verrassende ontplooiingsmogelijkheden te zien, vooral door de veel grotere schaal waarop het specialisme bij een goede fusie bedreven kan worden; maar voor directeuren die tot een dergelijke verdieping niet in staat zijn en misschien ook nog de beleidsvisie niet delen, wordt het wel heel moeilijk, dit temeer omdat onkunde vooral op directieniveau in het fusieproces zo onbarmhartig aan het licht treedt.

³⁾ Men leze ook: „De structuur van de top bij fusie” in „E.-S.B.” van 21 april 1965.

(I. M.)

§ NV. SLAVENBURG'S BANK §

Het is beter op de fusiebalans een belangrijk bedrag voor „uittreden in ere” te passiveren dan eenzelfde of een groter bedrag later als passief in de exploitatierekening terug te vinden door mislukking van het fusieproces. Dit geldt zeker niet in het minst voor de betrokkene zelf, vooral als deze bovendien aandeelhouder is. Helaas ontbreekt de ware wijsheid in dit opzicht nogal eens, ook aan de kant van de vennootschap die offerbereidheid niet altijd even ruim honoreert.

Veel fusieproblemen bij het *topkader* zijn vergelijkbaar met de directieproblemen. Niet altijd worden ze met evenveel soepelheid en consideratie behandeld. Wie meent dat hier de *justitia distributiva* moet wijken voor opportunisme, doet er goed aan te bedenken dat ongemotiveerd hard optreden tegen het zwakke deel van het topkader vooral daar waar directieleden eenzijdig gesauveerd worden, het werkelijke topkader een even „ongemotiveerde” belangstelling voor de personeelsadvertenties in de pers bijbrengt.

Een probleem dat het hele kaderniveau bij fusie veel meer treft dan de directies is dat van de onzekerheid. Deze onzekerheid ontstaat al doordat de fusie-onderhandelingen noodzakelijk geheim zijn en de fusie dus onverwacht een feit is; zij wordt versterkt door een veelal onnodig lang uitblijven van een duidelijk beleidsplan en is gerechtvaardigd omdat vooral een aantal specialistische en hulpfuncties tot doublures worden. Dit laatste wordt enigszins afgezwakt doordat de topdirectie een beperkte eigen staf nodig heeft; al blijft het bitter daarvoor niet uitgekozen te worden.

Voor het hele kader geldt, dat een snelle publikatie van een duidelijk beleidsplan met doelstellingen per functie het beste middel is tegen de traagheid en besluiteloosheid die de onzekerheid opwekt. Evenzeer als op directieniveau geldt overigens ook hier dat compromissen en halfheid meer kwaad aanrichten dan een werkelijk royale „golden handshake”, waar dit nodig is.

Voor heel veel kaderleden brengt de fusie de al eerder genoemde versmalling en verdieping van de taak mee; het is van groot belang dit proces met duidelijke doelstellingen, een vlotte herstructurering van taken en interne en externe opleiding te versnellen.

De *werknemers* aan de fabrieks- of kantoomachine worden in hun bestaanszekerheid het minst door de fusie bedreigd, hoewel de feiten anders lijken uit te wijzen: bij een aantal fusies zijn immers fabrieken gesloten. Men moet zich op dit punt niet vergissen: bedrijfssluitingen en fusies — overigens bepaald niet de meestbelovende — zijn soms beide het gevolg van zwakte in conjunctuur, structuur of bedrijfsbeleid. In zo'n geval is de fusie geen oorzaak van de sluiting, maar voorkomt daarentegen nog ingrijpende maatregelen. Al is de fusie dan geen oorzaak, het rechtszekerheidsprobleem van de werknemer bij bedrijfssluiting wordt er niet minder om en vereist een goede en zorgvuldige regeling.

Ook de aantalsverhoudingen laten zien dat fusie geen

hoofdoorzaak van bedrijfssluitingen is: op honderden fusies en tientallen bedrijfssluitingen zijn maar enkele gevallen van bedrijfssluiting bij (niet: door) fusie bekend. De meeste fusies zijn dan ook geen defensieve maar offensieve acties, die eerder uitbreiding dan inkramping van de werkgelegenheid veroorzaken.

De grote werknemersproblemen bij fusie liggen juist in het offensieve, dynamische karakter van een goede fusie. Vooral bedrijfsspecialisatie en diepte-investeringen veroorzaken zowel een groot aantal interne overplaatsingen als een tendens naar ploegenarbeid. De omscholing en aanpassing, die dit van de werknemers vraagt, maken een goede personeelsplanning, verhoogde opleidingsactiviteiten en exacte regelingen tot noodzakelijkheden. Ook dan blijven er nog genoeg individuele problemen om zorgvolle aandacht vragen.

Het moge hiermee duidelijk zijn dat er, waar sprake is van regeling voor werknemers bij fusie, meer aandacht is de aandacht te richten op omscholing, overplaatsing en overgang naar ploegenarbeid dan op gevolgen van bedrijfssluiting. Dit laatste zou eigenlijk in algemene zin en niet bij fusie in het bijzonder geregeld dienen te zijn.

Fusie of overname.

Veel van wat hier over fusie is betoogd, geldt óók voor overname. Er is bij overname echter één essentieel verschil, dat alle problemen — ook de menselijke — een heel ander karakter geeft: bijna altijd is er vanaf het eerste begin een duidelijk beeld, waaraan met kracht uitvoering wordt gegeven, nl. dat van de overnemende partij. Bovendien bestaat er een concreet voorbeeld van veel dat ingevoerd moet worden, omdat het beleid bij de overnemende partij in diens bedrijf al lang gemeengoed is. De veranderingen zijn niet gering, maar vrijwel het gehele element van onzekerheid in alle niveaus is afwezig of duurt korter. Even jammer als de te grote aandacht, die de defensieve fusie ten opzichte van de offensieve fusie krijgt in de openbare discussie, is de geringe aandacht die de overname geniet. De belangrijkste oorzaak ligt in het grootste menselijke probleem van de overname: de overdracht van zelfstandigheid. Dit heeft er namelijk toe geleid dat overname in het maatschappelijk verkeer óók met het woord fusie te betitelen.

De echte fusie heeft als onaantastbaar voordeel de sprongwijze verbreding en vergroting, die geheel nieuwe mogelijkheden opent, waaronder ook de bijzondere mogelijkheid een reeks overnames vanuit het nieuwe, sterke geheel te realiseren. Ondanks dit voordeel van de echte fusie zijn er echter veel gevallen, waarin wij ons afvragen of overname niet de voorkeur verdient boven fusie. Zeker is dat de snelheid en zekerheid van de overname 'n groot aantal — ook menselijke — problemen, die bij het alternatief fusie optreden voorkomt. Dit geldt zelfs voor een directie, die bij overname of fusie onverwachte mogelijkheden tot menselijke ontplooiing aantreft.

Leusbroek.
Rotterdam.

Ir. N. R. A. KREKEL.
Drs. T. G. VAN DER WOERD.

Met één aandeel

(I. M.)
VEREENIGD BEZIT VAN

Klaarheid in haventarieven

In zijn artikel „Haventarieven”, verschenen in „E.-S.B.” van 23 februari 1966, heeft de heer Hasper ten derde male een havenaangelegenheid aan de orde gesteld, waarin een aantal vragen voorkomt, welke in een tweetal voorafgaande artikelen vergeefs werden gesteld.

De beide eerste artikelen, verschenen in „E.-S.B.” van 19 februari 1964 (Het Amsterdam-Rijnkanaal) en van 6 mei 1964 (Haventarieven), zijn niet aan de aandacht ontsnapt. Hun formeel-comptabele aard vormde echter niet voldoende aanleiding tot het schrijven van een wederwoord.

Het in „E.-S.B.” van 23 februari 1966 verschenen artikel vraagt evenwel om een antwoord en stelt niet alleen omdat hierin een aantal aperte onjuistheden voorkomt, doch ook en vooral, omdat schrijver zich beijverd heeft tot het aandragen van brandstoffen tot aanwakking van oude twistvuren tussen de beide grote havensteden des lands, terwijl vooral het laatste jaar, van de zijde van beide steden wordt gestreefd naar een betere verstandhouding. Het lijkt derhalve eens te meer nodig om nog bestaande misvattingen, die naar ons gevoel veeleer aan emotionele dan aan wetenschappelijke inzichten hun ontstaan te danken hebben, weg te nemen.

De dekking van de kosten van de infrastructuur.

Inleidend zij gereleveerd, dat deze kosten door de centrale overheid worden gedragen met uitzondering van een derde deel ervan, waarvoor bij de gemeenten Rotterdam en Amsterdam verhaal wordt gezocht. Deze verdeelsleutel wordt gewoonlijk verklaard met de veronderstelling, dat het profijt der betrokken voorzieningen voor een derde deel in het bijzonder aan beide genoemde gemeenten enerzijds, de overige tweederde in het algemeen aan de gehele Nederlandse volkshuishouding ten goede komt. Daarbij valt gemakkelijk in te zien, dat het verhaal van een derde deel der infrastructuurkosten bij slechts één gemeente niet, verhaal der resterende kosten op de talrijke Nederlandse gemeenten door hun veelheid wél op praktische moeilijkheden zal stuiten.

Het oorzakelijk verband — grondslag voor een verantwoordte verdeelsleutel — tussen het deel der infrastructuurkosten en het daaruit voortvloeiende profijt voor beide havensteden kan trouwens evenmin op wetenschappelijke wijze worden gekwantificeerd, om de eenvoudige reden, dat het specifieke gemeentelijk belang en het algemene landsbelang niet van elkander gescheiden kunnen worden gedacht.

Ten eerste: wie zal vaststellen in hoeverre het uit infrastructuurvoorzieningen voortvloeiende voordeel toevalt aan een bepaalde gemeente dan wel daaraan voorbijgaat?

Ten tweede: wie zal kunnen zeggen hoe groot het gemeentelijk belang is bij de ontwikkeling van bijv. een olie- en petrochemische agglomeratie binnen haar grenzen — mogelijk geworden door die voorzieningen — doch door hun aard en grootte vanuit een oogpunt van industrialisatie, werkgelegenheid, inkomensvorming en deviezenverwervende capaciteit de gemeentelijke grenzen verre overschrijdt?

Schrijver ontkent dat de zgn. infrastructuurkosten deel zouden moeten uitmaken van de exploitatie van het gemeentelijk havenbedrijf. Afgezien van het feit, dat het door de centrale overheid aan Rotterdam en Amsterdam toegerekende derde deel dezer kosten arbitrair bepaald is en daarom een element van willekeur in de havenexploitatie zou brengen, is het niet zo zeer de haven dan wel de gemeenschap, ten behoeve waarvan deze infrastructuurvoorzieningen worden uitgevoerd. De daaruit voortvloeiende kosten dienen dan ook niet ten laste van de gemeentelijke havenexploitatie te komen, maar van de gemeenschap, de algemene middelen dus.

Het kwantitatief effect van de reductie op het zeehaventarief voor ertsvervoer is bescheiden. Het ertsvervoer te Amsterdam is niet ten koste van dat van Rotterdam opgebouwd. Dat Amsterdam voor transporten naar Duitsland een subsidie van 35 cent per ton in uitzicht zou stellen, is volstrekt uit de lucht gegrepen. Van dumping — altijd een verliesgevende activiteit immers — is geen sprake, omdat de bedrijfsresultaten van de gemeentelijke exploitatie der Amsterdamse haven steeds overschotten hebben opgeleverd. In het tekort op de algemene begroting der gemeente Amsterdam kan geen aanleiding tot hogere haventarieven worden gevonden, zolang de uitkeringen van het Rijk (gemeentefonds) niet in overeenstemming zijn met de inkomensvormende activiteiten van de hoofdstad, waaraan een veel meer dan evenredige bijdrage aan de rijksmiddelen veelt omlaend.

satie, werkgelegenheid, inkomensvorming en deviezenverwervende capaciteit de gemeentelijke grenzen verre overschrijdt?

Dat het aan de gemeenten Rotterdam en Amsterdam toegerekende aandeel in de kosten van de infrastructuur op een derde werd gesteld, is dan ook niet meer dan een intuïtieve vaststelling, een slag in de lucht, waaraan elke verantwoordte grondslag ontbreekt.

Genoodzaakt door het ontbreken van een aanwijsbaar oorzakelijk verband, maar gerechtvaardigd door het uit deze voorzieningen voortvloeiend maatschappelijk nut, brengt het Rijk het ongedekt gebleven tweederde deel der infrastructuurkosten ten laste van het overheidsbudget. Naar analogie belast Amsterdam op zijn beurt de gemeentebegroting voor het resterende derde deel, waaraan dezelfde overweging ten grondslag ligt, m.n. het stedelijk nut, dat deze voorzieningen opleveren. Rotterdam gaat een stap verder. Hier worden de toegerekende infrastructuurkosten op de havenbegroting geplaatst op grond van een verondersteld oorzakelijk verband met de havengebruikers, voor wie de betrokken voorzieningen immers in eerste instantie werden gecreëerd.

Van de juistheid van de laatste handelwijze zijn wij echter niet overtuigd. Het feit immers, dat het Rotterdamse belang in de infrastructuurvoorzieningen moeilijk kan worden ontkend, waardoor door aan deze gemeente een derde deel der

(I. M.)

1894 : aandeelhouder in ca. 200 ondernemingen

daaruit voortvloeiende kosten wordt doorberekend, heeft niet noodzakelijk tot gevolg, dat de havengebruikers dienovereenkomstig moeten worden belast. Want het is van tweeën één: of men is van mening, dat de infrastructuurkosten moeten worden gedragen door de aanwijsbare veroorzakers (de groot-gedimensioneerde zeescheepvaart) aan wie het uit de infrastructuur voortvloeiende voordeel ook toevalt, *maar dan ook voor de volle 100 procent*; of men huldigt het standpunt, dat deze kosten daar ten laste moeten komen, waar het genoemde voordeel genoten wordt (de gemeenschap), hetgeen evenwel insluit, dat de veroorzakers geheel onbelast dienen te blijven. Van het aldus ontstane maatschappelijk nut, komen de offers, die dit nut hebben opgewekt, bijgevolg ten laste van de gemeenschap en daarmee van de overheidsbegroting ¹⁾.

De private ondernemer pleegt zijn produktiekosten ten volle te verhalen op het door hem vervaardigde produkt. Die vervaardiging is ook zijn enig oogmerk. Men kan echter moeilijk staande houden, dat infrastructuurkosten worden gemaakt met het uitsluitende doel de zeescheepvaart te dienen. Het overheidsoogmerk gaat dan ook veel verder dan de verwerving van de directe geldopbrengst (zeehavengeld!) uit deze dienstverlening. Door de haven toegankelijk te maken voor de zee- (en binnen-) scheepvaart valt de gemeenschap ook de uit scheepvaartactiviteiten voortvloeiende inkomensvorming ten deel, een oogmerk, dat meer en meer, zo niet al primair, wordt nagestreefd.

In traditionele zin ging het om de werkgelegenheid en de inkomensvorming in de havenbedrijven, die zich met transport, opslag en overslag bezig hielden. In moderne zin gaat het ook en vooral om de vestiging van moderne zeehavenindustrieën, die voor hun (volumineuze) grondstoffenbehoefte van overzeese aanvoeren afhankelijk zijn. De traditionele havenactiviteiten wierpen aanvankelijk een lokaal, later een nationaal en ten slotte zelfs een internationaal profijt af.

Met de ontwikkeling van moderne zeehavenindustrieën, thans voornamelijk of nagenoeg geheel gevormd door de olie- en petrochemische industrie, is een nationale industrie in het Nieuwe-Waterweggebied ontstaan, waarvan men er in de wereld geen tweede ziet. Om die industrie-agglomeratie op te bouwen, moest echter eerst toegankelijkheid van de haven voor grote zeeschepen zijn verzekerd.

Het zal nu niet moeilijk meer vallen te bepalen aan wie de kosten voor de daartoe noodzakelijke infrastructuur — thans nagenoeg geheel bepaald door de mammoet-tanker — toe te rekenen. Want het is de gemeenschap die profiteert van de veel grotere inkomensvormende betekenis van een moderne olie- en petrochemische industrie en niet primair het gemeentelijk havenbedrijf aan wie die enkele honderden mammoet-tankers per jaar slechts relatief bescheiden revenuen vermogen op te leveren! In dit licht past dan ook, dat de infrastructuurkosten niet ten laste van de haven, het gemeentelijk havenbedrijf derhalve, dienen te komen, doch van de gemeenschap, de algemene middelen dus, waarbij thans nog die algemene middelen voor tweederde bij het Rijk en voor eenderde bij de gemeente worden gevonden.

¹⁾ Wij kunnen de mening, als zou de betekenis van het maatschappelijk nut van twijfelachtige waarde zijn, zolang dit niet in geld kan worden terugverdiend, niet delen. Belangrijke werken als de verruiming van de IJmuiderhavenmond en het Noordzeekanaal, evenals Europoort en de verbetering van de Nieuwe Waterweg, waarvan tweederde deel der kosten ten laste van de Rijksbegroting komen, zouden door zulk een mening ten onrechte worden veroordeeld.

Dit standpunt, dat de infrastructuurkosten ten laste van de algemene middelen dienen te komen, is elders over de landsgrenzen niet alleen niet onbekend, doch zelfs allereergewen wijd verbreid. Het is een illusie te veronderstellen, dat havensteden als Hamburg (130 km. van de zee verwijderd), Bremen (65 km) of Antwerpen (88 km), de kosten van de voor grote schepen bepaald niet zo toegankelijke en daardoor kostbare toevaartwegen vanuit zee met zorg op hun zeehavengeldopbrengsten verhalen. Het zeehavengeldtarief in deze havens is daar allermindst op afgestemd.

Nu het meer en meer duidelijk wordt, dat de centrale overheden der omringende landen de kosten van de infrastructuur voor hun rekening nemen, kan onmogelijk worden verwacht, dat het Rotterdams gemeentelijk havenbedrijf t.z.t. in staat zal blijken te zijn tot het dragen van zelfs maar een (derde) deel der infrastructuurkosten voor Europoort en Nieuwe Waterweg (samen bijkans een half miljard bedragend) ondanks het goed gevoerde beleid in 's werelds eerste haven.

Tezeer heeft de heer Hasper uit het oog verloren, dat juist het gemeentelijk havenbedrijf bloot staat aan (felle) concurrentiestrijd, waardoor het voor deze nog veel moeilijker is dan voor ieder ander bedrijf, om de tarieven der gemeentelijke dienstverlening te richten naar de door de last der infrastructuur verzwaarde kosten van havenexploitatie. In dit verband verwijzen wij naar een opmerking van burgemeester Thomassen in zijn beleidsnota van 27 oktober 1965, waarin wordt gesteld, dat een verdere verhoging der zeehavengeldtarieven thans niet verantwoord wordt geacht.

Schrijver verwijt Amsterdam, dat het ten onrechte achteraf bedenkingen koestert tegen de betaling van een eens erkende schuld. Maar in dit verwijt betreft hij dan gelijktijdig, zij het naar wij aannemen ongewild, niemand minder dan de burgemeester van Rotterdam, die in zijn beleidsnota het volgende mededeelt:

„De vraag mag worden gesteld, of de door Rijkswaterstaat gehanteerde vuistregel, dat de beheerder van de haven een derde deel in de kosten van de Rijkswerken moet meebetalen, niet als verouderd moet worden beschouwd. Voor de achterwaartse verbindingen moet zelfs de helft worden bijgedragen.

Een dergelijke gedragslijn steekt schril af bij de in andere landen gevolgde politiek, waar de landsregeringen grote bedragen ten behoeve van de infrastructuur en de suprastructuur om niet ter beschikking van de havens stellen. De spectaculaire uitbreiding van de haven van Antwerpen geschiedt voor rekening van de Belgische overheid. Ook in Frankrijk, Duitsland en Engeland staan grote plannen op stapel. De Britse Nationale Raad verwacht, dat voor de uitbreiding van de Britse havens (met het accent op Londen en Liverpool) minstens f. 1,5 miljard nodig zal zijn en dat vanaf 1968 jaarlijks hiervoor een bedrag van f. 400 miljoen beschikbaar gesteld dient te worden.

De praktijk heeft geleerd (en vergelijkingen met het buitenland bevestigen dit), dat gemeentelijk havenbeheer kan leiden tot economisch succesvol en slagvaardig havenbeleid. Willen wij dit waardevolle element voor de nationale economie behouden, dan dient de invloed van structurele fouten in de financiële verhouding Rijk — grote steden te worden geëlimineerd.

Het is u bekend, dat wij ervoor ijveren, dit standpunt ingang te doen vinden bij hoger bestuur”.

De infrastructuur niet uitsluitend een Amsterdams belang.

Het is verwonderlijk, hoe hardnekkig de misvatting blijft voortbestaan, als zou het Amsterdam-Rijnkanaal slechts een Amsterdams belang dienen. Zo men weet, is het Amsterdam-Rijnkanaal het drukst bevaren kanaal in Nederland. Jaarlijks passeren bij Zeeburg ca. 130.000 binnenschepen met een gezamenlijk laadvermogen van 58 mln. ton. Slechts 45 pCt. is bestemd voor dan wel afkomstig uit Amsterdam. Het kanaal dient niet slechts de

internationale vaart (waarin Amsterdam een aandeel heeft van 57 pCt.) maar ook de nationale (Amsterdams aandeel 40 pCt.), welke echter tweemaal zo omvangrijk is als de internationale vaart. Behalve voor de haven van Amsterdam, is het kanaal belangrijk voor regionaal transport van bouwmaterialen, landbouwprodukten en brandstoffen, bestemd voor de provincie Noord-Holland (Hoogovens, IJmond), de Zaanstreek en — via de Oranjesluizen — de provincies rondom het IJsselmeer.

Deze totale trafiek profiteert van het Amsterdam-Rijnkanaal, niet slechts die van en naar Amsterdam. Het zijn ook deze verkeersstromen tezamen, die de verruiming van het Amsterdam-Rijnkanaal noodzakelijk maken en bepaald niet slechts de duwvaart die in emotionele kringen als de veroorzaker van een kwart miljard gulden infrastructuurkosten voor de verruiming van dit kanaal wordt gedoodverfd. Straks, als het verbeterde Amsterdam-Rijnkanaal naar wij hopen in 1973 zal zijn voltooid, zal bij gelijk blijvend groeitempo een minstens tweemaal zo groot scheepvaartvolume zijn bereikt als nodig is om te voldoen aan de in 1935 door de toenmalige Minister van Waterstaat gestelde eis, dat de binnenscheepvaart die de sluis bij Wijk bij Duurstede passeert gedurende drie achtereenvolgende jaren een volume van 17,5 mln. m³ moet hebben bereikt, alvorens het Rijk zou overgaan tot een verdubbeling van de sluis capaciteit. Aan deze eis was reeds in 1957 voldaan.

Het zeehaventarief.

Op 1 april 1948 brachten Rotterdam en Amsterdam het zeehaventarief op gelijk peil. Op 1 augustus 1964 verhoogde Rotterdam voor het eerst daarna het zeehaventarief met 12½ pCt., gevolgd door eenzelfde verhoging op 1 januari d.a.v. Slechts één jaar later besloot Amsterdam tot een gelijke verhoging van totaal 25 pCt., waarmede duidelijk bleek, dat ook Amsterdam naar tarievengeïkheid streefde. Zo de zeehaventarieven te Amsterdam notoir zijn achtergebleven (zoals de heer Hasper meent), is dat dan ook niet voor Rotterdam het geval? De waarheid is, dat het zeehaventarief zulk een geruime tijd niet behoefde te worden gewijzigd ten gevolge van een sterke toeneming van de gebruiksintensiteit der havenbassins zowel te Rotterdam als te Amsterdam.

Wij kunnen de heer Hasper geruststellen met de mededeling, dat de Koninklijke goedkeuring voor de Amsterdamse tariefverhoging nog voor het verstrijken van 1965 werd verkregen. Dat de verhoging met 25 pCt. over een viertal jaren werd gefaseerd, is om met een bekend Indonesisch woordvoerder te spreken „slechts een rimpel in de oceaan”.

De draagwijdte van de reducties op het Amsterdamse zeehaventarief heeft de heer Hasper bij benadering niet kunnen overzien. In de eerste plaats heeft de reductie op porceleinaarde, pek en los gestort zout weinig betekenis, omdat het zeevervoer daarvan gering is. De reductie heeft slechts enige betekenis voor het ertsvervoer ter zee, doch stellig niet van die omvang als de heer Hasper wil suggereren. Bedacht zij immers, dat het ertsvervoer te Amster-

dam zich in de laatste jaren beweegt tussen de 2,5 en 3 mln. ton per jaar; te Rotterdam is dit 4 à 5 maal zo groot. Voorts mag niet uit het oog worden verloren, dat het grootste deel van het ertsvervoer economisch gebonden is aan andere havens, waar de hoogovens-ertsafnemers met aanmerkelijke belangen in ertsoverslagbedrijven zijn geïnteresseerd. Hier helpt dan ook geen reductie. Wat het verscherpen van het effect der reductie van 33⅓ pCt. betreft, indien het wordt berekend over een 25 pCt. hoger niveau van het verschuldigde zeehaventarief, deze valt in het niet, wanneer men bedenkt dat door de voortschrijdende inflatie het aandeel van het zeehavengeld in de totale havenkosten van het zeeschip is gehalveerd. Ten slotte getuigen de cijfers, dat Amsterdam zich als ertshaven een positie heeft weten op te bouwen ten koste van de Duitse havens en niet ten nadele van Rotterdam (zie tabel).

Het havengeld voor binnenschepen.

Dat Amsterdam per 1 januari 1966 een subsidie van 35 cent per ton voor transporten op Duitsland heeft aangeboden, moeten wij als baarlijke nonsens terzijde leggen. Wij weten uit niet in twijfel te trekken gemeentelijke bronnen te Amsterdam, dat een dergelijke toezegging nimmer is gedaan.

Ten slotte zij vermeld, dat een reeks van Nederlandse gemeenten, w.o. Rotterdam en Amsterdam, inmiddels in principe akkoord zijn gegaan met de gelijkmaking der binnenvaardetarieven op hoger niveau dan het huidige, hetgeen in de loop van 1966 zijn beslag zal vinden. Praktisch gesproken bestond deze gelijkheid tussen Amsterdamse en Rotterdamse tarieven reeds vele jaren.

Onbeantwoorde vragen.

Voor wat de onbeantwoorde vragen betreft, willen wij kort zijn. De formeel-comptabele vraag, of het geoorloofd is, dat Amsterdam lagere tarieven heft, nu voor de begrotingstekorten rijkssteun (gemeentefonds) wordt aangevraagd, is niet opportuun; zolang de uitkeringen uit het gemeentefonds aan Amsterdam niet in overeenstemming zijn met de aanzienlijk hogere, inkomensvormende activiteiten van de hoofdstad. Het gemiddeld inkomen per inwoner (C.B.S.: Inkomensverdeling 1960) was te Den Haag 21 pCt., te Amsterdam 17 pCt. en te Rotterdam 11 pCt. hoger dan in geheel Nederland. Het is duidelijk, dat de bijdrage aan 's Rijks Schatkist uit hoofde van inkomsten-, accijns en omzetbelasting bijgevolg aanmerkelijk hoger (verhoudingsgewijze) is dan die van overig Nederland. Meer dan de helft der invoerrechten wordt in de havensteden geïncasseerd. Door opeenhoping van industrie en commercie in de grote steden zijn ook de N.V.'s er geconcentreerd, wier relatieve bijdragen aan de Schatkist in de vorm van vennootschapsbelasting veel groter zijn dan elders in den lande. Het is duidelijk dat, ware Nederland een bondsstaat, de grote stad-staten aanzienlijke surplussen op hun begroting zouden hebben gekweekt. De heer Hasper meent toch niet in ernst, dat gemeenten als Dordrecht, Vlaardingen, Schiedam, Vlissingen en Delfzijl Amsterdam zouden finan-

IJzerertsaanvoer ter zee voor West-Duitsland

Jaar	Via Noordduitse zeehavens		Via Amsterdam		Via Rotterdam		Via overige Nederlandse havens		Via Antwerpen en Gent	
	in mln. ton	in pCt.	in mln. ton	in pCt.	in mln. ton	in pCt.	in mln. ton	in pCt.	in mln. ton	in pCt.
1955	6,5	44	0,4	3	5,4	37	1,8	12	0,6	4
1960	9,4	38	2,2	9	8,8	36	3,5	14	0,8	3
1964	12,8	42	2,1	7	10,8	36	3,9	13	0,5	2

cieren, wanneer de laatste een beroep op het gemeentefonds zou doen? Het is namelijk voor geen twijfel vatbaar, dat Amsterdam in zulk een geval de rekening presenteert aan... zichzelf. Want anders dan de heer Hasper stelt, financieren de grote steden in ruime mate de economisch zwakkere gemeenten in Nederland.

De laatste twee vragen van de heer Hasper hebben wij in het vorenstaande reeds uitvoerig beantwoord. Gaarne verontschuldigen wij ons, indien het wachten op antwoord hem zwaar gevallen mocht zijn.

Zwanenburg.

Drs. H. DE ROO.

NASCHRIFT

Door tweederde van de kosten van grote havenwerken voor zijn rekening te nemen, erkent het Rijk de nationale betekenis daarvan. Wanneer een gemeente er achteraf bezwaar tegen heeft het resterende deel te moeten dragen, dan kan dat een reden zijn om een andere regeling te bepleiten, maar het bezwaar heft de betalingsplicht niet op. Het bedrag moet ergens in de boeken worden verantwoord.

Of een overheidsbedrijf exploitatietekorten dekt door het ramen vooraf van een subsidie van de algemene dienst of door het later boeken van een vergoeding uit de algemene kas wegens het hebben van een nadelig saldo, is niet interessant. Dat wordt het wel wanneer een publiekrechtelijk lichaam ten aanzien van een speciaal bedrijf bepaalde uitgaven buiten de exploitatierekening laat. Nog meer aandacht is nodig als een verlies daardoor omslaat

ALLE BANKZAKEN WODAN HANDELSBANK

Heemraadssingel 107 - Rotterdam - telefoon 23 59 85

(I. M.)

in winst. Het wordt gevaarlijk als men op deze „winst” een tarievenpolitiek bouwt. En dat heeft Amsterdam gedaan (blz. 1321 van de gemeentebegroting voor 1964; zie „E.-S.B.” van 6 mei 1964).

Nu het verschil in heffingen, ten nadele van Rotterdam, groter is geworden heb ik er in mijn artikel van 23 februari 1966 voor gewaarschuwd, dat in de publiekrechtelijke sfeer de financiële remmen niet meer normaal werken. De financiële onbestuurbaarheid van de grote steden leidt tot slipgevaar. Slip met mogelijkheden van kettingbotsingen in de richting van het particuliere bedrijf.

Wat betreft het aanbod van f. 0,35 vergoeding per ton erts, vervoerd door het Amsterdam-Rijnkanaal, twijfel ik geen ogenblik aan de oprechtheid van de heer De Roo, maar op grond van mij bekende gegevens ben ik er zeker van, dat Drs. De Roo niet volledig van alles op de hoogte is.

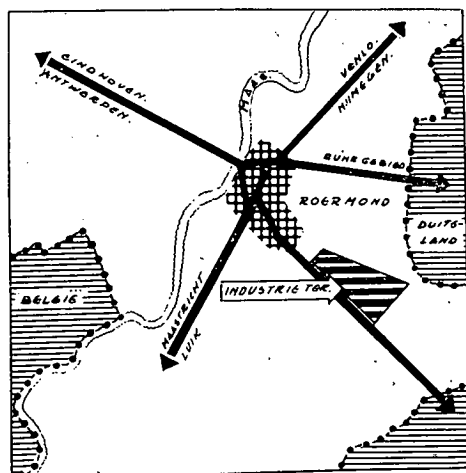
Overigens: zo het al moet gaan over het verstoren van een goede sfeer, dan wijze men niet naar degenen die signaleert, maar naar degenen die de „rimpels” maakt.

Rotterdam.

J. HASPER.

(I. M.)

ROERSTREEK INDUSTRIETERREIN „HEIDE”

- Limburgs GROOTSTE industrieterrein
- REGERINGSSTEUN voor zich vestigende industrieën
- GOEDE VERBINDINGEN over weg, spoor en water
- CENTRALE LIGGING binnen het EURO-MARKTGEBIED
- uitstekend WOONKLIMAAT
- WONINGEN beschikbaar
- verhuur van INDUSTRIEHALLEN
- voldoende ARBEIDSKRACHTEN

INLICHTINGEN omtrent vestigingsmogelijkheden op dit TERREIN worden gaarne verstrekt door het SECRETARIAAT van het INDUSTRIESCHAP „ROERSTREEK”, p.a. STADHUIS,

ROERMOND, Telefoon 04150-4041.

Huisvrouwen en loonadministratie

De loononderhandelingen over de c.a.o.'s voor 1966 zijn nog in volle gang. Naarstig wordt de aflopende c.a.o.'s gesnuffeld naar wegen om de overeenkomsten voor weer een nieuw jaar voor de belanghebbenden aantrekkelijk te doen zijn. Prestatietoelagen, produktiviteitspremies, winstdelingsregelingen, vakantie-uitkeringen, voorjaars- en kerstgratificaties gaan op de helling en worden opnieuw bezien. Het sociaal minimum is verschoven van f. 110 naar f. 120. Zo zal dus ook 1966 wél geen jaar worden dat geschiedenis maakt door een boven de loonstijging uitlopende produktiviteitsgroei. Het behoort tot de spelregels van werknemers- en werkgeversorganisaties (c.q. bedrijfstak- of ondernemingsgewijs) ieder voor zich te trachten zo voordelig mogelijk door de loonslagen heen te komen, zonder (nog) de goede verstandhouding geweld aan te doen en dat toch, is een nobel streven.

We zien een ontwikkeling in de loonadministratie van weeklonen en maandsalarissen naar afrekening per periode (d.w.z. vier weken), kwartaal en zelfs naar jaarafrekeningen. Daartoe worden bij de onderscheidene administratievormen voorschotten gegeven op de definitieve afrekeningen, hetgeen bij periodenadministratie betekent een vast wekelijks voorschot gedurende 3 weken, bij kwartaaladministratie een vast wekelijks voorschot gedurende 12 weken of een vast maandelijks voorschot gedurende 2 maanden en bij een jaarafrekening elfmaal een vast maandelijks voorschot.

Volgens de werknemersorganisaties zien we een evolutie van weeklonen naar maandsalarissen. Behalve dat dit een maatschappelijke rechtzetting betekent (een „gesalarieerde” geniet een hogere sociale status dan een „weekloner”), wordt onder meer gewezen op het feit dat huishuren wordt per week als per maand worden vastgesteld, gas- en lichtrekeningen per maand worden afgegeven, telefoonrekeningen per 2 maanden, waterverbruik per kwartaal enz. Een derde argument van betekenis is de vereenvoudiging in de loonadministratie, vooral in die bedrijven, waar men van week tot week wisselende lonen kent en (nog) geen gebruik maakt van enige vorm van voorschotadministratie, zoals hierboven aangeduid.

Het is duidelijk dat „loon” en „salaris” statussymbolen zijn geweest, die daarnaast een administratieve functie hebben vervuld. De laatste decennia is een en ander aan het vervagen en naar elkaar aan het toe groeien en mede daaraan heeft voor de weeklonen (en speciaal voor van week tot week wisselende lonen) de voorschotadministratie haar opkomst te danken. De periodenadministratie wordt door vele ondernemers als een overgangsvorm van weeklonen naar maandsalarissen gezien. Nu is er op zich weinig verschil tussen een perioden- en een maandadministratie, zij het dat bij de eerste gedurende drie weken een vast voorschot wordt uitbetaald. Dit laatste werkt slechts geringe werkzaamheden, nl. het insluiten en uitbetalen der voorschotten.

Tot nu toe hebben we de loonadministratie uitsluitend bezien uit het oogpunt van administratieve verwerking en maatschappelijk aanzien en hierbij geconstateerd dat wat het laatste betreft, sprake is van een tendens tot

nivellering, terwijl wat het eerste aspect aangaat, veel ondernemers de periodenadministratie als een overgangsvorm naar eveneens maandsalarisadministratie zien.

Weekloon of maandsalaris: voor- en nadelen voor de huisvrouw.

Leggen we de voor- en nadelen van weeklonen en maandsalarissen naast elkaar dan zien we, als wij ons stellen op het standpunt van de huisvrouw, het volgende:

Weeklonen.

- *Voordelen.* Huishoudgeld is gemakkelijk over de week te verdelen; huishuur wordt meestal wekelijks geïnd.
- *Nadelen.* Voor de aanschaf van kleine kledingstukken moet enige weken achtereen een gedeelte van het weekloon opzij worden gelegd; hetzelfde geldt voor de veelal éénmaal per maand of eens per twee maanden gepresenteerde gas- en licht-, telefoon- en waterrekeningen.

Maandsalarissen.

- *Voordelen.* Zijn hier veelal de onder weeklonen opgesomde nadelen.
- *Nadelen.* Huisvrouwen rekenen met weekeinden. Regelmatig moet daarom het salaris in wijken worden gedeeld. Wordt de huishuur per week geïnd, dan dient er eveneens rekening mee te worden gehouden dat per maand soms vijf huurtermijnen vervallen.

Bezien we de nadelen van de weeklonen (en dus de voordelen van de maandsalarissen) nader, dan komen we tot de conclusie dat voor beide systemen geldt dat slechts éénmaal per 4 weken of per maand die artikelen kunnen worden aangeschaft, die niet direct tot de wekelijkse consumptie moeten worden gerekend, zij het dat bij het eerste systeem er gedurende 4 weken iets voor moet worden opzij gelegd. Blijven over de voordelen van de weeklonen en de nadelen van de maandsalarissen.

Ik ben van mening dat het een zegen voor zeer veel huisvrouwen zal zijn, indien wij aan de ene kant hen het geschipper met een maandsalaris (regelmatig 5 weekeinden) kunnen besparen en aan de andere kant hen van het sparen van een weekloon kunnen afhelfen. Wij hebben naar mijn mening het instrument waarmee dit kan geschieden in onze handen en wel *het uitbetalen van een 4-weken-loon/salaris, waarbij we 13 uitbetalingen per jaar krijgen.* Hierin liggen voor de werkgevers m.i. geen bezwaren. Overgang van maandsalaris naar 4-weken-salaris is een kwestie van één uitbetaling per jaar meer en het vermenigvuldigen van het maandsalaris met 12 en delen door 13 om het 4-weken-salaris te weten te komen. De Inspecteur der Belastingen kan ons aan 4-weken-belastingtabellen helpen. Voor de ondernemers, die zich de periodenadministratie als tussenfase naar een maandadministratie hadden gedacht, wordt de periodenadministratie nu einddoel, waarbij moet worden gezorgd op een gegeven moment tot uitbetaling van een 4-weken-loon over te gaan i.p.v. een maandloon.

Voor alle groepen huisvrouwen zijn hiermede de nadelen teniet gedaan, die aan de onderscheiden systemen van uitbetaling kleefden en allen genieten nu de voordelen van zowel weeklonen als maandsalarissen. Ook het statusverschil, veroorzaakt door de woorden „loon” (verbonden aan handarbeid) en „salaris” (verbonden aan hoofdarbeid) is nu verdwenen. Wij hebben zowel van 4-weken-loon als van 4-weken-salaris gesproken, nl. daar, waar wij overgingen van weekloon naar 4-weken-loon en van maandsalaris naar 4-weken-salaris. Kortweg „salaris” is een voor beide groepen acceptabele uitdrukking. De „statusminderen” zullen zich optrekken aan de 4-weken (hetgeen toch in zekere mate een maand impliceert en het woord salaris aanneemelijk maakt) en de „statusmeerderen” behouden wat zij reeds bezaten en wisselen het woord „salaris” niet in voor het woord „loon”.

Hoek van Holland.

J. W. VAN OOST.

BOEKBESPREKING

P. Bairoch, T. Deldycke, J. Limbor en G. Vandenaebale: *L'économie belge et internationale 1965*. Tableaux synoptiques 1927-1964. Editions de l'Institut de Sociologie. Université Libre de Bruxelles, 88 blz., B.fr. 165.

P. Bairoch en zijn ploeg vorsers van het „Centre d'économie politique” van het Instituut voor Sociologie van de Vrije Universiteit Brussel hebben het alleszins lofwaardige initiatief genomen om ten behoeve van „specialist of leek, een volledig, uiterst handig en up to date overzicht van het economisch en sociaal leven in België en in de voornaamste landen van de wereld” samen te stellen en hun „zeer recente gegevens naast betrekkelijk ver teruggaande reeksen” ter beschikking te stellen.

Met dit doel voor ogen hebben zij in een vijftigtal tabellen de op economisch en sociaal gebied belangrijkste Belgische en internationale gegevens bijeengebracht. Het werk omvat twee delen, t.w.

een *Belgisch gedeelte*, dat een tamelijk volledig overzicht geeft van het economisch en sociaal leven in België: een duizendtal statistische reeksen (bevolking, tewerkstelling, werkloosheid; nationale boekhouding, produktie van landbouw, visserij en nijverheid; vervoer, verkeerswezen, binnen- en buitenlandse handel; lonen en prijzen; geld- en kredietwezen; onderwijs) zijn bijeengebracht in 25 synoptische tabellen;

een *internationaal gedeelte*, dat eveneens bestaat uit 25 tabellen, waarvan ieder een aspect van het economisch en sociaal leven (bevolking, werkloosheid, nationaal inkomen; produktie van landbouw en nijverheid; vervoer en handel; lonen en prijzen; geld- en kredietwezen) voor zodat 40 landen behandelt.

Twee criteria liggen aan de keuze van deze landen ten grondslag:

— Dertig landen, die in economisch, politiek en demografisch opzicht als de belangrijkste worden beschouwd, komen in iedere tabel voor. Deze dertig landen zijn: de E.E.G.-landen, het Verenigd Koninkrijk, Zweden, Zwitserland, Canada, de Verenigde Staten, Australië, Japan, Polen, de U.S.S.R., Joegoslavië, China, Spanje, Argentinië, Brazilië, Chili, Mexico, Algerië, Egypte, Ghana, Nigeria, India, Indonesië, Pakistan en Turkije. Gebrek aan statistische informatie noopte

ertoe bepaalde van deze landen, zoals sommige communistische landen en inzonderheid China, soms achterwege te laten.

— Deze eerste vaste groep wordt in iedere tabel aangevuld met een tweede, in samenstelling veranderlijke, groep van telkens 10 à 15 landen die werden gekozen op grond van hun belang voor het behandelde onderwerp. Voor de produktie van ruwe petroleum zijn dit bijv.: Roemenië, Columbia, Trinidad, Venezuela, Saoedi-Arabië, Brunei-Serawak, Irak, Iran, Koeweit en Katart.

Wie met dit soort van vergelijkend werk enigszins vertrouwd is, kan zich best de grote moeilijkheden waarop de auteurs gestuit zijn, voorstellen. Het moet hun zeker als een verdienste worden aangerekend dat zij zelf in hun drietalige inleiding (Frans, Nederlands, Engels) niet alleen wijzen op een aantal moeilijkheden en de oplossing die zij daarvoor gegeven hebben, maar ook een aantal onvermijdelijke gebreken (o.a. een zeker gebrek aan eenvormigheid inzake de referentieperiode en een zekere onnauwkeurigheidsgraad voor de uiteraard voorlopige cijfers der jongste jaren) niet verheelen en de gebruikers zeer uitdrukkelijk tot voorzichtigheid aanmanen bij internationale vergelijkingen, vooral bij ver teruggaande reeksen. Niet ieder instituut en niet iedere auteur mag op zoveel wetenschappelijke eerlijkheid prat gaan.

Deze publikatie vormt ongetwijfeld een interessant werkinstrument dat volledig aan de normale verwachtingen beantwoordt. Het wil ons voorkomen dat zij als naslagwerk zeer nuttig kan zijn wanneer men bijv., in voordracht of artikel, het verschil in welvaartspeil en -ontwikkeling in de economieën van het Westers-kapitalistische type, in de volksdemocratieën en in de jonge Afrikaanse en Aziatische staten wil beklemtonen en men daarvoor een aantal ruwe benaderingen betreffende de groei van het bruto nationaal produkt of de grootte van het nationaal inkomen per capita genoeg kan nemen.

In dergelijke en andere gevallen kan dit handig overzicht voor iedereen, ook voor de vorsers, heel wat tijd-winst opleveren. Men vindt er inderdaad voor een groot aantal landen vrij ver teruggaande reeksen (tot 1938, 1927 of zelfs tot 1913) over alle aspecten van het economisch en sociaal leven onmiddellijk naast elkaar, zodat men niet meerdere jaarboeken van diverse nationale en/of internationale statistische diensten hoeft te raadplegen. Men mag evenwel niet uit het oog verliezen dat deze nieuwe bundel uiteraard hoogstens een secundaire en in vele gevallen zelfs een tertiaire informatiebron is. Welnu, de berekeningsmethoden en het, daarmee samenhangend, voorlopig karakter van de gegevens van het laatste en zelfs van het voorlaatste jaar verplichten alle instituten hun recente cijfers regelmatig te herzien. Het is pas na verloop van tijd dat deze herzieningen tot in de secundaire en tertiaire statistieken doordringen. Het is dus aangewezen dat de vorsers om degelijk wetenschappelijk werk te leveren, althans voor de jongste jaren zoveel mogelijk naar de primaire statistiekbronnen teruggrijpen, ook al is dit omslachtig en tijdrovend.

Wij willen er onze vreugde over uitspreken dat de inhoudsopgave, de inleiding, de titels van afdelingen en tabellen alsmede de rubrieken in behoorlijk Nederlands (en Engels) werden vertaald, hoewel men de vertaling van de rubrieken slechts als bijlage helemaal achteraan

kan vinden. Wij vinden het echter spijtig dat de soms zeer belangrijke voetnoten uitsluitend in het Frans werden gesteld.

Ten slotte zouden wij de aandacht van de auteurs op een onjuiste vertaling willen vestigen: wij kunnen er niet goed bij waarom het Franse „commerce” in het Nederlands „toerisme” heet. Maar dit is in feite slechts een bijkomstigheid die in een volgende uitgave gemakkelijk kan worden rechtgezet en niet de eigenlijke waarde vermindert van deze publikatie, die alleszins een leemte aanvult op het terrein van de economische en sociale statistiek.

Mechelen.

F. VAN DER VORST.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Niettegenstaande de Schatkist in de 28 februari eindigende week op royale wijze liquiditeiten naar de geldmarkt heeft gevoerd — het ging om f. 193 mln. — was dit toch niet voldoende om de afvloeiing van middelen uit de bankkassen in verband met de omzetting van rekeningcourantsaldi in chartaal geld te compenseren. De stijging van de bankpapiercirculatie bedroeg namelijk f. 363 mln. Door f. 15,5 mln. schatkistpapier bij de Centrale Bank in disconto te geven en f. 28,4 mln. voorschotten in rekeningcourant op te nemen kon slechts een deel van de weggeloeide middelen worden gefinancierd. De bankkassen ondergingen per saldo een aderlating van f. 96 mln., waardoor zij onder het verplichte tegoed van f. 113 mln. daalden. In de vorige weken hebben de banken echter een stootkussen gevormd door saldi boven het verplichte minimum aan te houden.

Direct na de maandwisseling begint het bankpapier wederom terug te stromen, doch de markt zal toch eerst weer werkelijk ruim worden wanneer de ca. f. 135 mln. extra voorschotten aan De Nederlandsche Bank zijn terugbetaald.

De Agent van het Ministerie van Financiën heeft 2 maart de afgifte van papier met een looptijd van 1 jaar, van 20

en 32 maanden gestaakt. Toonbankafgifte van zevenmaands en tweejaarspapier wordt voortgezet.

Kapitaalmarkt.

In februari is het beroep op de emissiemarkt lager uitgevallen dan in januari. In eerstgenoemde maand heeft het f. 160,8 mln. aan obligaties bedragen tegen f. 204,5 mln. in januari. Aandelenemissies kwamen in het geheel niet ter markt. In januari is dit ook gering geweest, nl: f. 3,7 mln. In februari heeft de emissie van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten met f. 147,8 mln. de toon aangegeven, terwijl het bedrijfsleven met f. 13 mln. zeer bescheiden bleef.

De belegger wordt overigens dezer dagen ruime mogelijkheden geboden, nl. 6½ pCt. 17-jarige obligaties Hoogovens à 99; f. 10 mln. 6¼ pCt. converteerbare obligaties Meelfabrieken der Nederlandsche Bakkerij à 100; f. 5 mln. 6 pCt. hypothecaire huurindexobligaties en f. 5 mln. 30-jarige hypothecaire obligaties van de Centrale Vastgoed Beleggingsmaatschappij, opgericht door Immofund Beleggingsmaatschappij, en ten slotte de 6½ pCt. pandbrieven, nu met een afgiftekoers van 99 pCt. door hypotheekbanken. Wenst men dollarobligaties dan biedt Transalpine Finance Holding met 6½ pCt. stukken een mogelijkheid. Levering van de effecten geschiedt buiten Nederland, hetgeen sedert mei vorig jaar mogelijk is geworden door een aanvulling op art. 4 c van het Reglement voor de Effectenhandel van de Vereeniging voor den Effectenhandel. Een primeur is de huurindexobligatie, waarbij een verband is gelegd tussen rente en aflossing en de bruto huuropbrengst van het onroerend goed, waarin de met de leningen aangetrokken gelden zullen worden belegd.

Het spaarverschil bij de traditionele spaarbanken is in 1966 tot nu toe enigszins teruggelopen. In januari heeft het overschot f. 102,8 mln. bedragen tegen f. 114,5 mln. in januari 1965. Bij de R.P.S. was in februari dit jaar netto f. 28,7 mln. ingelegd tegenover f. 37,7 mln. in de overeenkomstige maand van 1965.

De koersen ter beurse zijn na de stijging in de eerste maand van het jaar in februari weer zover teruggelopen dat het algemene indexcijfer zich weer beneden de stand bij het begin van het jaar is gaan bewegen.

(Slot op blz. 278)

N.V. BANK VOOR NEDERLANDSCHE GEMEENTEN

Bij het **STUDIEBUREAU** van de bank kan geplaatst worden een economisch doctorandus in de functie van

WETENSCHAPPELIJK ASSISTENT

Zijn of haar werkzaamheden zullen voor een belangrijk deel verband houden met de wetenschappelijke activiteiten van het door de bank verzorgde secretariaat van het **Centre International d'Information pour le Crédit Communal** en betrekking hebben op het verrichten van en medewerken aan onderzoeken op financieel-economisch terrein, in het bijzonder verband houdende met de overheidsfinanciën; redactionele werkzaamheden; secretariaatswerkzaamheden van meer algemene aard.

Aanvangssalaris : ca. f. 11.000,— per jaar + gratificaties; indien daartoe aanleiding bestaat is aanstelling tegen een hoger salaris mogelijk.

Pensioenregeling: gelijk aan die voor rijksambtenaren.

Sollicitaties, welke vertrouwelijk zullen worden behandeld, te richten aan de directie-secretaris der bank, Lange Vijverberg 10, 's-Gravenhage.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1965	H. & L. 1966	25 febr. 1966	4 maart 1966		30 dec. 1965	25 febr. 1966	4 maart 1966	
Algemeen	343	361 — 342	345	343	Kon. Zout-Ketjen	765½	785	765½	
Internationale concerns	477	513 — 479	484	484	Zwanenberg-Organon	f. 171	f. 177,50	f. 176,80	
Industrie	313	322 — 309	312	310	Robeco	f. 222	f. 227	f. 225	
Scheepvaart	136	140 — 130	131	131	New York				
Banken en verzekering	180	187 — 168	174	169	Dow Jones Industrials	964	953	932	
Handel enz.	163	167 — 161	164	162	Rentestand				
<i>Bron: A.N.P. - C.B.S., Prijscourant.</i>									
Aandelenkoersen a).									
Philips	f. 112,50		f. 121,20	f. 121,10	Langlopende staatsobligaties b)	5,98	6,26	6,23	
Unilever, cert.	f. 114		f. 110,40	f. 111	Aandelen: internationalen b) ..	4,0		3,7 c)	
Kon. Petroleum	f. 147,60		f. 155,80	f. 152,60	lokalen b) ..	4,2		4,1 c)	
A.K.U.	389		362½	361	Disconto driemaands schatkist- papier	4½	4½	4½	
K.L.M.	f. 268		f. 335	f. 364	a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.				
Hoogovens, n.r.c.	440		442	445	b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.				
E.M.S.	190		199	201	c) 15 februari 1966.				

C. D. JONGMAN.

Abonneert U op DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. J. Zijlstra.

★

Abonnementsprijs f. 30; voor
studenten f. 15.

★

Abonnementen worden aan-
genomen door de boekhandel
en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM

Voor vacerende functies
en beschikbare krachten

op hoog niveau zijn de
advertentiekolommen van
„Economisch-Statistische
Berichten” het aangewezen
medium:

1e) Omdat Uw annonce onder
de aandacht komt van stafper-
soneel in de grote bedrijven.

2e) Omdat Uw annonce wordt
gelezen door diegenen, die de
zakelijk belangrijke beslissingen
nemen, of daarbij van grote
invloed zijn.

278

Levensverzekering-Maatschappij

N.V. Rotterdamsche Verzekering-Societeiten (R.V.S.)

te Rotterdam

vraagt wegens a.s. pensionering van de huidige
functionaris, een

Dr. of Drs. in de Economie

die zal worden belast met de
leiding van de beleggingsafdelingen.

Voor deze verantwoordelijke staffunctie is ruime
ervaring vereist.

Belangstellenden wordt verzocht hun sollicitatie - welke
uiteraard discreet wordt behandeld - onder vermelding
„Econom B.A.” te richten aan de

Directie van de R.V.S. - Westerstraat 3 - Rotterdam-2

LEIDSCHE WOLSPINNERIJ N.V.

heeft in haar organisatie plaatsing voor

EEN INTERN ACCOUNTANT

Sollicitanten voor deze staffunctie dienen in het bezit te zijn van
het NIVA-diploma. Van hen, die in de zeer nabije toekomst het
slotexamen afleggen, kunnen eveneens de sollicitaties in over-
weging genomen worden. Aantrekkelijke voorwaarden.

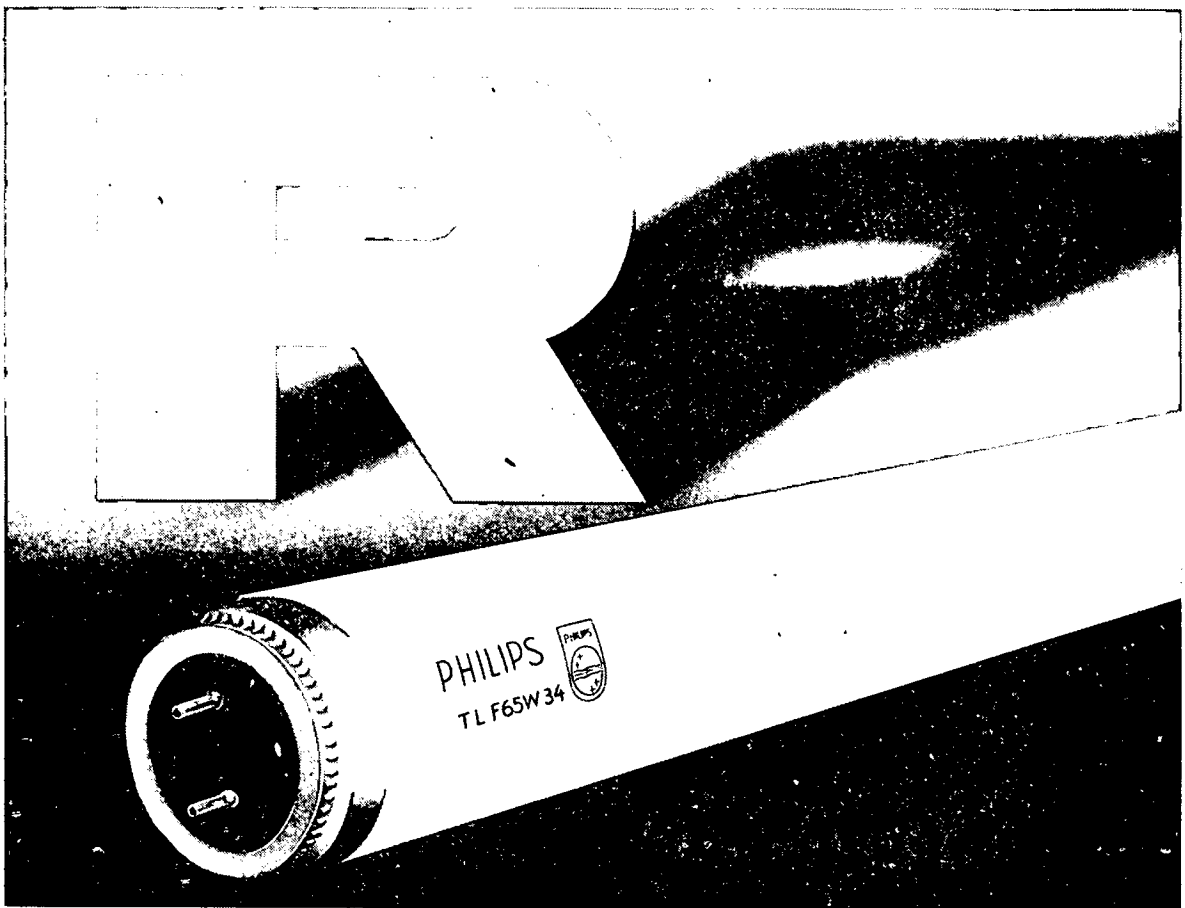
Vertrouwelijke behandeling der sollicitatie.

Eigenhandig geschreven brieven met duidelijke inlichtingen en
recente pasfoto s.v.p. te zenden aan:

LEIDSCHE WOLSPINNERIJ N.V.

Afd. Directie-Secretariaat, Postbus 190 — Leiden.

E.-S.B. 9-3-1966

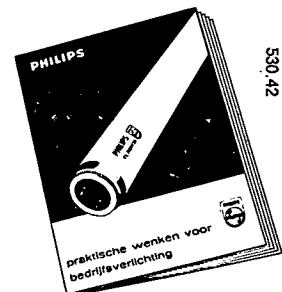

De R van Rendement: doorslaggevend voor bedrijfsverlichting

Het rendement is bij de keuze van bedrijfsverlichting van doorslaggevend belang. Het hoogste rendement bereikt u bij de juiste onderlinge afstemming van „TL”-lamp, armatuur, voorschakelapparaat en starter. Philips beheerst alle technieken die daarvoor nodig zijn. Daarom hebt u met Philips bedrijfsverlichting zekerheid. De zekerheid van een zo hoog mogelijk rendement.

PHILIPS „TL”-verlichting:

- Hoog rendement • Blijvend goede lichtopbrengst • Grote bedrijfszekerheid • Minimale wattverliezen • Volkomen aanpassing aan elke bedrijfssituatie.

GEMAAKT VOOR U:
Het bijzonder instructieve boekje "Praktische wenken voor Bedrijfsverlichting" wordt u per omgaande toegezonden, na aanvraag bij Philips Nederland n.v., Afd. Bedrijfsverlichting 48, Eindhoven.

PHILIPS bedrijfsverlichting

Cantine Staatsdrukkerij 's-Gravenhage

Het grote succes in moderne bedrijfsvoering
**Elke week schakelden een of twee bedrijfscantines
 over op Iglo diepvries-maaltijden***

Wat zijn Iglo diepvries maaltijden?
 Even vernuftig als eenvoudig. Een warme maaltijd voor uw personeel met een minimum aan materiaal! Nu kan uw bedrijf volstaan met een diepvrieskast en een verwarmingsoven, waarin 36 of 72 maaltijden binnen een half uur gebruiksklaar worden gemaakt, op elk moment dat u wenst. En... keuze uit meer dan twintig gerechten of samenstellingen.

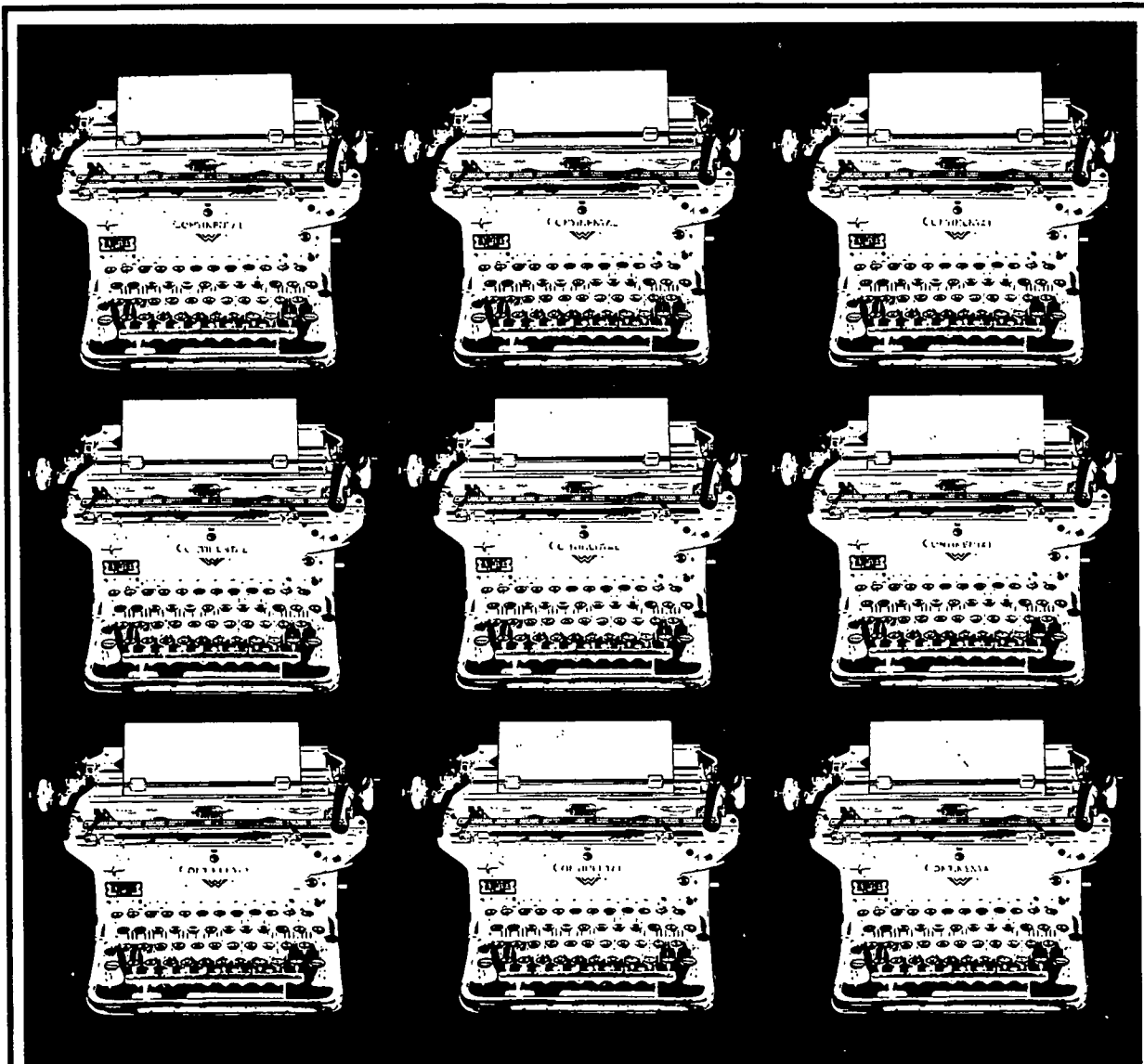
Wat kosten Iglo diepvriesmaaltijden?
 Rekent u zelf even mee... Géén grote onrendabele investeringen, géén opslagruimte, geen tijdverlies, geen afwas van borden, niets meer schoon te maken, te schillen of te snijden, nauwelijks personeel... en toch elk uur van de dag complete maaltijden voorradig. Hoe u ook rekent, de uitkomst is altijd: voordelig.

Het Iglo warme maaltijden systeem wordt onder meer gebruikt door:

Kon. Staalfabrieken Demka N.V. te Utrecht • Scania Vabis Nederland N.V. te Zwolle • Kon. Mij. „De Schelde” te Vlissingen • Staatsdrukkerij en Uitgeverijbedrijf te Den Haag • Pakhuismeesteren N.V. te Rotterdam • N.V. Werf Gusto te Schiedam • N.V. Amstel Brouwerij te Amsterdam en Helmond • „Exota” Limonadefabrieken te Dongen • Nederlandse Televisie Stichting te Amsterdam • Gemeenschappelijk Administratie Kantoor te Amsterdam • Kon. Fabrieken C. J. Van Houten & Zn. te Weesp • Kon. Fabrieken T. Duyvis Jz. N.V. te Koog a/d Zaan • A. E. Ruys N.V. te Haarlem • Het Parool te Amsterdam.

*Meer dan 150 cantines in twee jaar. Richt uw verzoek om inlichtingen aan Iglo N.V., de heer J. van der Zeijden, Nijenoord 1 A, Utrecht, Tel. 030-35641

IGLO DIEPVRIESMAALTIJDEN

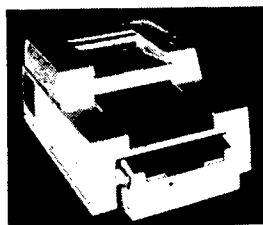

Productie-reproductie

Eén Kodak Kopieerapparaat zorgt sneller en accurater dan vele vaardige typistevingers „voor eensluitende afschriften“. Laat Kodak samen met u eens nagaan wat het Kodak Kopieersysteem voor u kan betekenen maar bovenal besparen!

Kodak

VOOR FEILLOZE REPRODUKTIE

Kodak heeft een uitgebreide reeks apparaten voor allerlei soorten kopier- en drukwerk. Vraag vrijblijvend inlichtingen: bel onderstaand nummer of zend de bon in voor uitvoerige documentatie.

Kodak kopieerapparaten

- voor grotere efficiency
- voor snellere communicatie
- voor betere coördinatie

BON

NAAM:

FUNCTIE:

FIRMA:

ADRES:

wenst nadere inlichtingen over het Kodak Kopieersysteem.
KODAK N.V., Den Haag - Postbus 338 - Tel. 070-61 41 21.

*U reageert op annonces
in „E.-S.B.”?*

*Wilt U dit dan steeds duidelijk
tot uitdrukking brengen?*

DR. ECONOMIE

voorzitter-adviseur van enige ondernemersverenigingen krijgt tijd beschikbaar voor additionele werkzaamheden. Br. onder nr. E.-S.B. 10-1, postbus 42, Schiedam.

Een onzer relaties, **het Federatief Verbond Nederlandse Houtindustrie** te Amsterdam, zoekt contact met gegadigden voor de functie van

2e secretaris

De voorkeur gaat uit naar een jonge jurist of econoom. Zijn werkterrein omvat voornamelijk sociale aangelegenheden, zoals uitvoering van de sociale wetgeving, voorlichting betreffende c.a.o.'s en vakopleidingen. De functie is te zien als een centraal coördinatiepunt inzake sociale kwesties voor de verschillende groepen van de bedrijfstak.

Aanvaarding van deze veelzijdige en representatieve positie kan geschieden per 1 mei a.s. De honorering is afhankelijk van ervaring en geschiktheid.

Zij, die qua antecedenten voor deze functie in aanmerking komen, zullen aan onze opdrachtgever worden voorgesteld. Later volgt eventueel een psychologisch onderzoek. Vanzelfsprekend worden geen inlichtingen aan derden verstrekt of gevraagd zonder toestemming van reflectanten.

Belangstellenden kunnen op woensdag 16 maart a.s. tussen 10-13 uur telefonisch contact opnemen met nummer (020)-735197 en vragen naar Drs. H. van Eeden voor het verkrijgen van nadere inlichtingen, of hun brieven met pasfoto, proeve van handschrift en volledige inlichtingen omtrent levensloop, opleiding, ervaring en reden van sollicitatie onder no. 1105 richten aan het Amsterdams Psychotechnisch Laboratorium, o.l.v. Dr. Ph. M. van der Heijden, Verdijkstraat 6, Amsterdam-Z.

